

AL VOLTANT D' ALEXANDRE DE RIQUER

M. Prat Serra, M.A. Cerdà Surroca, J.M. Zarandona Fernández

En record del Dr. Antoni Comas i Pujol, que va proposar a Mariàngela Cerdà, el tema dels Preraphaelites com a tesi doctoral.

TAULA

1. – M. Prat Serra. -- Propòsits. Balanç bibliogràfic 2020.
2. – M. Prat Serra. -- Biblioteca d'Alexandre de Riquer
3. -- Escalibor. – Coordinació. Disseny.
4. -- Escalibor. Índex
5. -- Escalibor. TEXTOS
6. – M. A. Cerdà Surroca, M. Prat Serra, J.M. Zarandona. – Introducció.
7. – M. A. Cerdà Surroca. -- Alexandre de Riquer com a ideal preraphaelita.
8. – M. A. Cerdà Surroca, M. Prat Serra, J.M. Zarandona. – Epíleg.
9. – M. Prat Serra. – Bibliografia sobre Alexandre de Riquer.
- 10.-- J. M. Zarandona -- Cronologia sobre Alexandre de Riquer.

1. – M. Prat Serra. -- Propòsits. Balanç bibliogràfic 2020.

En primer lloc, gràcies a tot el personal de la Biblioteca de Catalunya, a tota la Taula Alexandre de Riquer, a Mariàngela Cerdà, a Juan Miguel Zarandona, a tots els col.laboradors d'*Escalibor* i a Sial Pigmali. Gràcies a la comissària del Centenari, Teresa Costa Gramunt, per valorar públicament el treball col.lectiu fet del 2009 al 2014, fins a la publicació de l'obra *Escalibor* d'Alexandre de Riquer.

És per aquest motiu, que coneixent els recursos i funcionament dels circuits culturals catalans creiem que aquesta obra, en el seu moment va passar ben desapercebuda a Catalunya. Oriol Pi de Cabanyes en va fer una ressenya a *La Vanguardia* (7 d'abril de 2014). Agraïm molt també les ressenyes fetes fora de Catalunya. Per això hem cregut que com que *Escalibor* aportava una breu síntesi i bibliografia sobre l'obra d'Alexandre de Riquer, calia difondre aquest treball bibliogràfic fet, abans de procedir a una segona bibliografia del període 2014-2020. Amb autorització dels autors citats i de l'Editorial Sial, hem procedit a presentar, pels canals habituals d'aquesta Biblioteca patrimonial, aquesta bibliografia bàsica tancada el 2012.

El Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya va proclamar el 2020, Any Alexandre de Riquer

<https://cultura.gencat.cat/ca/temes/commemoracions/2020/anyalexandrederiquer/inici/>

Les institucions catalanes han tingut cura de recollir la bibliografia que s'ha anat publicant fins ara i des del període citat 2012, i també d'abans

<https://cultura.gencat.cat/ca/temes/commemoracions/2020/anyalexandrederiquer/recursos/recursos-en-linia/>

La Biblioteca de Catalunya al seu web també dona molta informació.

Tornant a *Escalibor* i la bibliografia essencial. També hem cregut útil acompanyar aquesta *Bibliografia sobre Alexandre de Riquer*, amb

l' "Índex", la "Introducció", l' "Epíleg", la "Cronologia" i un capítol de Mariàngela Cerdà, estudiosa dels estudis preraphaelites a Catalunya.

Seguint els consells del mestre Joaquim Molas, en el nostre treball sempre hem procurat posar a l' abast de totes les capes socials, per responsabilitat professional, la cultura i la informació. Dic això, perquè crec que hem de dir, que malgrat la munió d'articles importants que s'han escrit sobre Alexandre de Riquer, allò que considerem més important és la semblança que en fa el seu fill Josep Maria de Riquer i Palau, a l'obra publicada el 1978 a Calaf per la "Comissió Organitzadora de l'Homenatge a A. de Riquer" : *Alexandre de Riquer l'home, l'artista, el poeta*.

Per què ?.

Perquè explica l'Alexandre home, un artista i un esperit lliure. Perquè explica l'Alexandre pare. Un pare relacionat amb l'elit intel·lectual del seu temps, que va posar com a mestre particular al seu fill, a Luis de Zulueta, un brillant intel·lectual i pedagog, citat per la bibliotecària Maria Antonieta Cot, vinculat al "Pressupost de Cultura de 1908", per a promoure escoles i biblioteques a principi del segle XX. (Article de Serra d'Or, desembre 1968, p. 1043-1047, signat per Rosa Leveroni a causa de la dictadura). Valgui aquesta cita dedicada als estudiosos de la història de les Biblioteques catalanes. Un retrat del fill al pare, inestimable i únic. Un retrat objectiu que cal esmentar com una font important que demostra el seu esperit català i lliure. I que molts estudiosos haurien de conèixer com a referent.

Aquest article confirma la relació d' Alexandre de Riquer amb el pedagog: Lluís de Zulueta, un dels primers il·lustres estiuejants de Vilassar de Mar / Jordi Pomés, IN: Singladures, 30, pàgs. 33-42. -- Accessible en línia

Encara que diem que no es el nostre propòsit oferir la bibliografia posterior a 2012, volem recordar i citar alguns articles útils trobats a les xarxes. Sobre: Alexandre de Riquer, la Matèria de Bretanya, Brocelianda, els preraphaelites, cultura dels segles XIX i XX, simbologia, antropologia, Gilbert Durand, Centres de recerques locals i internacionals. Podeu trobar

informacions diverses al Blog que intenta recollir i comparar el pensament català i els corrents internacionals sobre simbologia i Imaginari. Seguint el camí iniciat a *Escalibor*.

Blog: ImagBRI (Barcelona, Recerca de l' Imaginari). -- Coordina Montserrat Prat Serra.

<http://imagbri.blogspot.com/>

Sobre la Matèria de Bretanya

A més de les recerques fetes a les universitats catalanes i valencianes (Prof. Martines) conegudes, coneixem els estudis de :

Juan Miguel ZARANDONA a "Clytiar". – <http://www.clytiar.org/> . -- Accessible en línia.

Juan Ramon TRUJILLO de la Universidad Complutense de Madrid. – Recursos digitals sobre matèria artúrica. -- Accessibles en línia.

Les vinculades als "Centres de Recherche sur l' Imaginaire", CRI de Genoble i CRI2i amb seu a Cluj. També a l' "Association des Amis de Gilbert Durand, AAGD".

PUJOL, Josep. – "Dues notes sobre la circulació catalana de textos artúrics francesos : el *Cligès* de Chrétien de Troyes (1410) i *La Mort Artu* (1319)". -- Estudis medievals en homenatge a Curt Wittlin ; edició a cura de Lola Badia...- - Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 2015.

RIQUER, Isabel de. -- "El mite artúric a Catalunya", IN: *L'univers màgic. Mites i llegendes, vol. 8* de la *Enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya. Tradicionari*, -- Barcelona, Enciclopèdia catalana, 2007, pp.54-67.

Sobre Brocelianda. –

Centre de l' Imaginaire Arturien. – Fundat per Gilbert Durand i equip el 1988 a Rennes, actualment al Château de Comper.

https://en.m.wikipedia.org/wiki/Centre_de_l'Imaginaire_Arthurien

Monogràfic col·lectiu de: *Brocéliande ou l'obscur des forêts*. – La Gacilly : Ed. Artus, 1992, 101 p. : il. .

Estudis i obres de Philippe Walter, Jean Markale. Michel Cazenave, etc.

GIL, Emil. – *Brocelianda : el mític bosc artúric*. – Barcelona : Produccions impossibles ; Insòlit, 2019. – 18 p. – (Quaderns més enllà del bé i del mal).

2. – M. Prat Serra. – La Biblioteca d' Alexandre de Riquer.

La primera notícia sobre la Biblioteca d' Alexandre de Riquer, la tinguèrem per aquest conegut article. El contingut d' alguns títols especialment l' obra de Thomas Malory ens va fer pensar en la seva recepció i influència de la Matèria de Bretanya:

TRENC BALLESTER, Eliseu and Alan Yates. – Alexandre de riquer (1856-1920): the British Connexrion in Catalan Modernisme, -- Sheffield: The Anglo-Catalan Society, 1988. – 139 p. – (The Anglo-Catalan Society Occasional Publicarions ; 5). – ISBN 0-905713-74-0. -- Accessible en línia.

ZARANDONA, Juan Miguel. – “L’obra artística i literària artúrica d’ Alexandre de Riquer. Merlí i Viviana en el Modernisme català”.. – Actes 15è Col·loqui AILLC, Lleida, 2009. -- Barcelona : PAM, vol. 2 , 2011.. – Accessible en línia.

RUIZ RUIZ, Yolanda. —L’ adquisició de llibres feta per Salvador Sanpere i Miquel l’ any 1890, origen de la Biblioteca Joaquim Folch i Torres del Museu Nacional d’ Art de Catalunya. – Accessible en línia.

El Museu Nacional organitza visites a la Biblioteca Joaquim Folch i Torres , per conèixer alguns llibres que formaven part de la Biblioteca privada d’ Alexandre de Riquer.

<https://www.amicsdelmnac.org/es/actualidad/biblioteca-privada-de-alexandre-de-riquer>

Ruiz Ruiz, Yolanda. -- Treball final de màster sobre Alexandre de Riquer. Resum al Blog del Museu Nacional d’Art de Catalunya. -- Llibres il·lustrats de la Biblioteca privada d’Alexandre de Riquer/ 1-2. -- 9 de març de 2017 ; 23 de març de 2017.

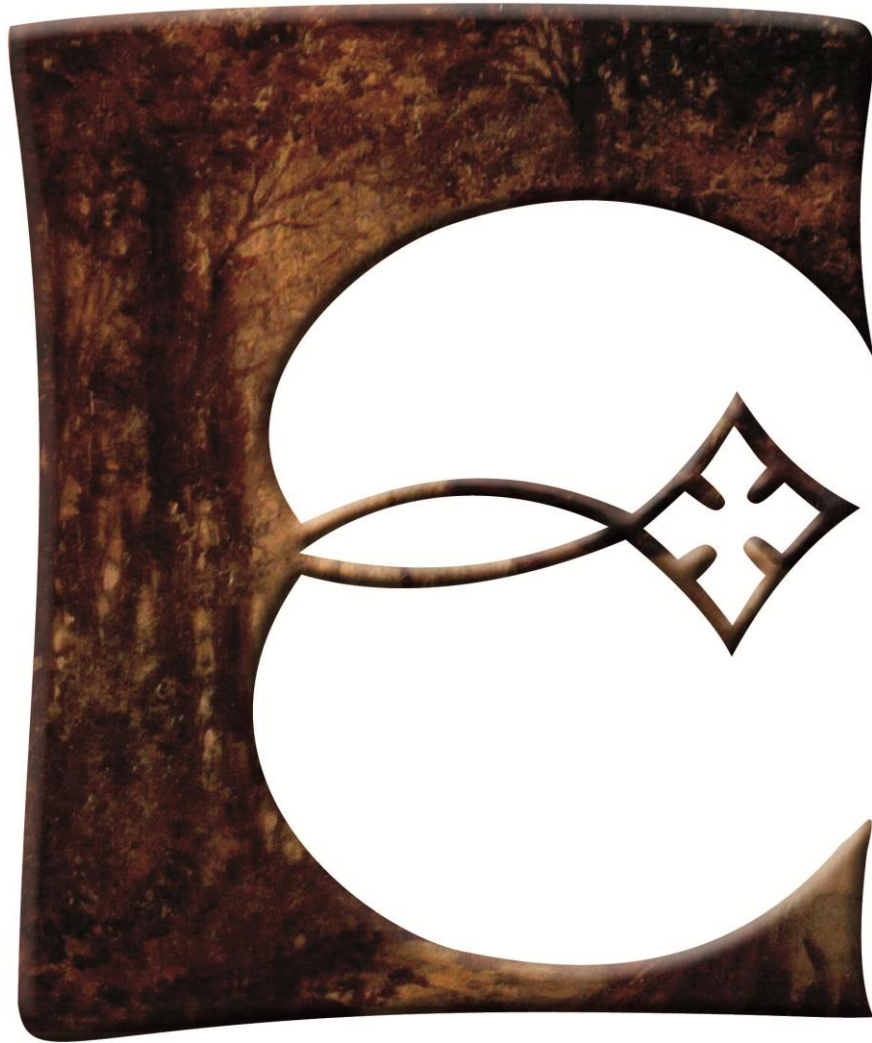
<https://blog.museunacional.cat/llibres-illustrats-de-la-biblioteca-privada-dalexandre-de-riquer1/>

<https://blog.museunacional.cat/llibres-illustrats-de-la-biblioteca-privada-dalexandre-de-riquer2/>

3. -- Escalibor. – Coordinadors, Idea, disseny

Un cant modernista artúric conquereix el món

Alexandre de Riquer

Mariàngela Cerdà

Montserrat Prat

Juan Miguel Zarandona

(Coordinadors / *Coordinadores*)

Idea i disseny troquelats : J.M. Zarandona, Carles Molins

Madrid : SIAL, 2014. – Reproducció autoritzada.

4. – Escalibor.

ÍNDEX

I

Primeres pàgines

Alan YATES, Quatre mots de presentació

Mariàngela CERDÀ, Montserrat PRAT, Juan Miguel ZARANDONA, Introducció /
Introducción. Alexandre de Riquer i el seu bosc més d'un segle després /
Alexandre Riquer y su bosque más de un siglo después

Oriol PI DE CABANYES, El Modernisme i els seus misteris / *El Modernismo y sus*
misterios

II

Bosc de paraules

Eliseu TRENÇ, Alexandre de Riquer, retrat d'un artista modernista

Ricard BRU I TURULL, Alexandre de Riquer com a artista

Mariàngela CERDÀ I SURROCA, Alexandre de Riquer com a ideal preraphaelita

Isabel DE RIQUER, Daniel NAVARRO, Art, tradició i llegenda en l'*Escalibor*
riqueriana

Alain VERJAT, Merlin des bois

Jaime D. PARRA, Simbolismo del bosque

María Pilar ROMERO DEL RÍO, Los árboles favoritos de los celtas y la epifanía de los bosques en Alexandre de Riquer

Carmen BORJA, El vibrar del bosque

III

El Cant

Alexandre DE RIQUER, Escalibor

IV

Traduccions

Bernhard BLEIBINGER, Versió en alemany, *Versión en alemán*

Deborah DIETRICK, Versió en anglès, *Versión en inglés*

Luca TILLIER, Floran CORRADIN (Aliance Culturèla Arpitanna), Versió en arpità, *Versión en arpitano*

Juan Kruz IGERABIDE, Versió en basc, *Versión en vasco*

Jaime D. PARRA, Versió en castellà, *Versión en castellano*

Jordi LLADÓ VILASECA, Versió en català, *Versión en catalán*

Jean-Marc LECLERCQ, Versió en esperanto, *Versión en esperanto*

Alain VERJAT, Versió en francès, *Versión en francés*

FALUBA Kálmán, Versió en hongarès, *Versión en húngaro*

Valerio NARDONI, Versió en italià, *Versión en italiano*

Toshiaki ARIMOTO, Versió en japonès, *Versión en japonés*

Ferriòl MACIP I BONET, Versió en occità (gascó), *Versión en occitano (gascón)*

CERCLE D'AGERMANAMENT OCCITANO CATALÀ , Versió en occità
(llenguadocià), *Versión en occitano (lenguadociano)*

María Luisa FALCÃO MURTA, Versió en portuguès, *Versión en portugués*

Virgil ANI, Versió en romanès, *Versión en rumano*

María SÁNCHEZ PUIG, Versió en rus, *Versión en ruso*

Virgil ANI, Versió en romanès, *Versión en rumano*

Giagu LEDDA, Versió en sard, *Versión en sardo*

KU Menghsuan, Versió en xinès, *Versión en chino*

V

Últimes pàgines

Mariàngela CERDÀ, Montserrat PRAT, Juan Miguel ZARANDONA, Epíleg /
Epílogo. Per al cavaller Merlí, la dama Viviana i el poeta Riquer / *Para el
caballero Merlín, la dama Viviana y el poeta Riquer*

Alexandre DE RIQUER, Galeria artística / *Galería artística*

L'arribada de Merlin cercant Viviana al bosch encantat (Oli / Óleo)

Portada il·lustrada del llibre / *Portada ilustrada del libro*: Ricart Wagner :
Tannhäuser i la tençó de la Wartburg

Urania. Per molt que sapies es molt mes lo que ignores. Ex-libris del
meteoròleg, mecenas i bibliòfil Rafel Patxot / *Ex-libris del meteorólogo,
mecenas y bibliófilo Rafel Patxot*

Retrat fotogràfic modernista de Riquer (ca1896) / *Retrato fotográfico
modernista de Riquer (ca1896)*. Fotògraf / *Fotógrafo* Napoleón

Bibliografia sobre / *Bibliografía sobre* Alexandre DE RIQUER. Montserrat PRAT
SERRA. Amb la col·laboració de Mariàngela CERDÀ SURROCA i Juan Miguel
ZARANDONA

- (i) Obra literària i artística pròpia del poeta (ordre cronològic) / *Obra literaria y artística propia del poeta (orden cronológico)*
- (ii) Textos dispersos (recents, disponibles i donats per ordre alfabètic) / *Textos dispersos (recientes, disponibles y ordenados por orden alfabético)*
- (iii) Exposicions. Catàlegs (ordre cronològic. A l'apartat cinc es citen més catàlegs d'exposicions modernistes) / *Exposiciones. Catálogos (orden cronológico. En el apartado cinco se citan más catálogos de exposiciones modernistas)*
- (iv) Selecció d'obres fonamentals sobre el poeta / *Selección de obras fundamentales sobre el poeta*
- (v) El Modernisme a Catalunya: el món d'Alexandre de Riquer / *El Modernismo en Cataluña: el mundo de Alexandre de Riquer*
- (vi) Literatura artúrica. Selecció / *Literatura artúrica. Selección*
- (vii) Literatura. Metodologia. Selecció / *Literatura. Metodología. Selección*
 - (vii.i) Adreces i webs [en línia] / *Direcciones y webs [en línea]*
 - (vii.ii) Estudis, obres / *Estudios, obras*

J .M. ZARANDONA. Cronologia sobre /Alexandre DE RIQUER

5.-- Escalibor TEXTOS

6. -- Introducció.

Mariàngela CERDÀ, Montserrat PRAT, Juan Miguel ZARANDONA

Alexandre de Riquer i el seu bosc més d'un segle després

Avui no és prou sabut que Alexandre de Riquer (1856-1920), pintor, exlibrista, poeta i artista modernista cabdal, la carrera creadora del qual tant va contribuir a consolidar i fer universal la llegenda de l'edat d'or de la ciutat de Barcelona, publicà l'any 1910, a l'esmentada ciutat i, mercès a la professionalitat del senyor Àlvar Verdaguer, la seva obra magna, titulada *Poema del Bosch*, un compendi únic del mite universal, de les seves complexes manifestacions i del seu més fidel acompanyant, catalitzador i escuder: el bosc. La seva ciutat adoptiva –romana, goda, medieval, mediterrània i universal – i, per tant, els seus pobladors d'avui en dia, l'han oblidat en total i lamentable mesura.

Alguns diuen que els temps no estan per a versos minoritaris, lliurats a la producció de bellesa, cascades d'imaginació simbòlica, ideals cavallerescos o mites de saviesa profunda, ja que de tot plegat es troba ben servit *Poema del Bosch*. No saben ben bé què diuen.

Ha transcorregut, doncs, hem deixat enrere més d'un segle des d'aquell esdeveniment, i tots aquells qui ens hem reunit en l'amigable i aventurera empresa de publicar el present llibre, ben adornat com els del mestre Alexandre, i de reivindicar el pintor-poeta, i d'ajudar la fràgil memòria dels lectors locals i universals, ens hem proposat de fer conèixer novament els versos exquisits i modernistes d'Alexandre de Riquer. Entre d'altres coses, perquè mai no ha estat possible conquerir el futur sense conèixer el passat, i

perquè no és gaire meritori reconèixer que la posteritat no ha estat pas del tot amigable i justa amb l'obra i el record d'aquest creador.

I per tal de contrarestar aquesta negligència impròpia dels amants i defensors de la llengua i la cultura catalana del període modernista, cosa basada en el fet que *Poema del Bosch* mai no ha tornat a ésser editat ni tampoc no s'ha ofert en un format accessible als lectors contemporanis, i atesa la feliç circumstància que l'any 2010 s'hagi complert el centenari de la seva única edició fins ara, hem decidit d'anar per feina i emprendre la tasca de recuperació del Riquer poeta modernista. I això, abans que no es compleixi un altre centenari, el del seu traspàs l'any 2020: per això mateix hem escollit el ben representatiu "Cant VIII", dedicat al "bosc artúric". El nostre autor fou, per la decisiva influència britànica en la seva trajectòria, molt devot de la matèria artúrica, també anomenada de Bretanya. Aquests temes, tan populars aleshores, continuen essent-ho avui dia, però encara amb major contingut. Es tractaria, per tant, d'una circumstància que cal tenir en compte per tal de ser aprofitada amb vista a aquesta nova popularització d'Alexandre de Riquer.

Tanmateix, ultra la versió d'aquest "cant" en prosa poètica, més propera al lector contemporani i més accessible a sectors del públic més amplis, compenguérem que no podíem pas restringir-nos als lectors d'una sola llengua o cultura. Que calia, per fi, difondre el talent de Riquer a unes altres llengües i nacions en un volum multilingüe. En conseqüència i per primera vegada, oferim Riquer en llengües majoritàries o poderoses com l'anglès, el francès, el castellà, l'alemany, l'italià, el portuguès, el xinès o el rus. I en unes altres de menys difoses com el romanès, l'hongarès o el japonès. I, finalment, en llengües minoritàries, sempre de vàlua especial, com l'occità (en dues variants), el basc, el sard o l'arpità, sense oblidar-nos de l'exemple especial de l'esperanto. De manera que aquest cant poètic esdevé, després de la publicació d'aquest volum, el segon text artúric ibèric, espanyol i català més traduït de tots els temps, tan sols després del "Quijote", i els passatges cervantins tant sobre Artur o Lancelot com també els capítols que Merlí

protagonitza. Amb raó, el subtítol que encapçala tot aquest esforç: “Un cant modernista artúric conquereix el món”.

I juntament amb les traduccions, la raó de ser fonamental del volum, tota una varietat en textos introductoris, complementaris, d’homenatge i erudició al voltant del nostre poeta-artista, amb uns altres de centrats en les afeccions del mestre: el celtisme o l’arturisme. Heus ací la nostra proposta. Amb tota humilitat desitgem atenció i afecte per part del nostre públic de tots els racons de l’orbe. Bé està el que acaba bé, com digué un altre poeta.

7. -- Mariàngela CERDÀ I SURROCA

Alexandre de Riquer com a ideal preraphaelita

Somniador art gòtic, llegendes somniades

Alexandre de Riquer

Quan Alexandre de Riquer i Inglada nasqué a Calaf, l’any 1856, a Londres s’integrava a la “Pre-Raphaelite Brotherhood”, juntament amb Edward Burne-Jones, William Morris, que impulsà decididament la fase artúrica dins aquesta germandat de joves i cultes artistes-poetes ; Morris, a més, renovant l’art decoratiu, creà el moviment “Arts and Crafts” inspirat en els gremis medievals (preraphaelita vol dir prerenaixentista). De fet, l’Edat Mitjana senyorejava aquesta taula rodona victoriana, sota el lideratge del pintor-poeta Dante G. Rossetti, que hi impulsava la fase dantesca al costat del natzarenisme i, en conjunt, de l’entusiasme general pel “gothic revival” derivat també de la prèdica de l’escriptor, historiador de l’art i crític, John Ruskin.

Per consegüent, la matèria de Bretanya fou representada artísticament en famosos quadres artúrics com *Queen Gueneviere*, de W. Morris; *The Beguiling of Merlin*, d'E. Burne-Jones; *Arthur's Tomb* o *The Quest of the Graal*, de D. G. Rossetti.

I també, literàriament, en poemes com *The Defence of Gueneviere and Other Poems*, de W. Morris, el qual, com un "king Arthur", posseïa a la seva mansió medievalitzant una gran taula rodona on, al tauler horitzontal, Rossetti hi representà un episodi de la *Vita Nuova* amb Dante i Beatrice: evident i colpidora síntesi artúricodantesca, doncs, ben característica de la Germandat que cercava temes d'inspiració en la gran cultura, amb resultats també d'èfrasi abundant. No pas en va aquests contestataris artistes foren convocats a decorar, amb escenes de la "bíblia" llur, és a dir, *Le Morte d'Arthur*, de T. Malory, els murals del "Debating Hall" a la "Union Society" d'Oxford on, si els fallà la tècnica, triomfà sens dubte la inspiració.

Dante G. Rossetti havia traduït a l'anglès la *Vita Nuova*, de Dante Alighieri, i en representà pictòricament diversos episodis, entre els quals convé esmentar *Dante's Dream* o *Beata Beatrix*. Ensem, és recuperat el sonet emprat pels estilnovistes, com també la figura de la "donna angelicata" amb la religió de l'amor, sobretot en la seva obra literària que consta de poesia, prosa poètica i traduccions.

Alexandre de Riquer, d'ascendència noble i bàsicament format a l'estranger, connectà en estades a Londres amb les creacions i els epígons dels preraphaelites, amb el moviment dels "Arts and Crafts" i llur canon d'agermanament de les arts, que ell adoptà; per la qual cosa i per l'impuls estètic consegüent que hi aportà, esdevingué dins el Modernisme català, on també excel·lí com un dels introductors del Simbolisme decoratiu, l'ideal preraphaelita d'artista total o talent múltiple –encarnat a Anglaterra sobretot per William Morris–, és a dir, de pintor-poeta-artesà en una sola persona;

formà part de la Junta Directiva del Cercle Artístic de Sant Lluç, fundat a Barcelona l'any 1893, a l'estil dels "guild" medievals. És força remarcable l'atractiu especial del fons artístic i del goticisme propis de Catalunya per a Riquer el qual, a més, tingué el seu habitatge, estudi i museu al carrer de la Freneria, dins el mateix barri gòtic, al costat de la Catedral de Barcelona, on convocava vetllades musicals i lectures comentades, sobretot de Dante i Malory.

Els paràmetres aquí esbossats es projecten, doncs, en la seva àmplia producció decorativa, artística i iconogràfica, on conviuen els postulats preraphaelites, simbolistes i modernistes: quadres com *Anunciació*, *Entre Iliris*, *L'arribada de Merlin cercant Viviana al bosch encantat*, *Ocells de pas*, al costat de la dignificació de les arts industrials i de l'exlibrisme. Riquer fou també director artístic de la revista "Joventut" divulgadora del wagnerisme a Catalunya. Igualment presenta aquests paràmetres la seva obra escrita, en publicacions i llibres il·lustrats per ell mateix, una obra sovint inspirada en les edats mitjanes, en el llegendari o el cançoner, i que inicia l'any 1897 amb els relats de *Quan jo era noy*; continua amb *Crisantemes*, un remarcable poema en prosa (1899) i model de sinestèsia o conjunció de text-imatge; segueix amb tres obres poètiques d'evident influència dantesca i rossettiana, on aporta la religió de l'amor amb la imatge simbòlica de la "donna angelicata", a partir del traspàs de la seva muller, continuant així, poèticament, com en el cas de Dante G. Rossetti –o del mateix Dante–, la relació amorosa després de la mort de l'estimada: *Anyorances* (1902), *Aplech de sonets . Les Cullites. Un poema d'amor* (1906) i *Petons*, (s.d, publicada el 1978). Cal remarcar que el sonet introductori a l' *Aplech de sonets* és la versió catalana, de Riquer, del mateix que escrigué Rossetti precedint el seu recull *The House of Life – A Sonnet Sequence*. La part "Bucòlica" d' *Aplech de sonets* va dedicada a Eugeni d'Ors, el qual afirmava, no pas sense ironia, que Riquer havia rebut la influència i l'ensenyament dels preraphaelites anglesos i procurava difondre'l per Catalunya...

Finalment, apareix el 1910 la seva obra magna *Poema del Bosch*, un llibre ambiciós en divuit cants i elaborat al llarg de nou anys, elogiat per F. Mistral, en el qual a més la música de Pahissa acompanya la cançó a “Liliada” del trobadoresc cant XI. Certament, en aquesta darrera obra poètica l’imaginari riquerià s’expandeix i hi mitifica un bosc encantat –esbossat o prenunciat al cant I– on hi ha ressons de l’Arcàdia pastoral, del pas d’Anníbal, dels remots 17ruides, de la gesta artúrica, del somni gòtic, però també un bosc inquietant amb éssers fantàstics, dames sens mercè, aquelarres, llacs funestos... En la seva estructura profunda és un himne de lloança a la sacra Natura, matriu de bellesa i art, que acaba amb una elegia al paradís perdut –conseqüència de la polarització art-comerç–, i ensems és un poema preraphaelita i artúric, amb tota l’alquímia, la pau i l’harmonia selvàtiques. S’hi confonen l’abundant fal·làcia patètica, la metagoge, l’ècfrasi, amb tot un desplegament de temàtiques classicitzants, medievals, cavalleresques, alhora llegendàries, misterioses ... Si al sonet introductori, en la “copa santa”, hi és evocat el Sant Graal, l’autor ja en concret emprèn àmpliament la matèria de Bretanya –el vast corpus literari de l’edat mitjana– al cant VIII dedicat a l’espasa “Escalibor” i al cicle arturicowagnerià, de reconegut prestigi cultural al tombant de segle XIX-XX, caracteritzat llavors també per la wagnerofília a la ciutat de Barcelona.

Per tant, l’imaginari poètic de Riquer, expandint-se des dels boscatges de la infantesa a *Quan jo era noy*, dels simbolistes a *Crisantemes*, dels idealitzats com a fons del seu amor veritable, a *Anyorances* o *Aplech de Sonets*, passa a construir a *Poema del Bosch*, amb una gran força creativa, una simfonia de temes mítico-llegendaris i sota la inspiració del sacre binomi copa-espasa perquè “art, tradició i llegenda és tot, Escalibor, / amb sa fulla flamígera i la seva creu d’or”.

Digna rúbrica d’un preraphaelita català que transfereix la múltiple creativitat derivada dels canons d’un art anglès empeltat d’italià, a la Catalunya en plena eufòria cultural d’universalitat.

8. -- Escalibor. --- Epíleg

Mariàngela CERDÀ, Montserrat PRAT, Juan Miguel ZARANDONA

Per al cavaller Merlí, la dama Viviana i el poeta Riquer

Conten les llegendes mil·lenàries que el cavaller Merlí, profeta, endevinador i mag, fill d'íncube i humana, quan era vell, cansat de les fatigues inútils de Camelot, de la irresponsabilitat dels homes, de les ofenses dels ignorants, va prendre la determinació d'abandonar la Bretanya definitivament i de travessar el mar i establir-se als territoris de la petita Bretanya, al frondós bosc prodigiós de Broceilàndia, on només l'estudi i la solitud l'esperarien cada dia.

No obstant això, una de les seves deixebles, la picardiosa dama o perversa fada Viviana, desitjosa de conèixer els secrets del gran mestre i d'heretar-los, i no gaire satisfeta amb els plans de retir del savi, almenys abans d'aconseguir els seus propòsits d'aprenentatge i de domini de les arts més poderoses, el va seguir tot el camí fins a esbrinar la meta del pelegrí i es va presentar al seu refugi i lloc de reflexió a fi de trastornar tots els seus plans.

L'ànim melangiós i la debilitat del venerable druida i conseller del rei Artús, sorprès davant d'aquesta perseverança, no va poder evitar sucumbir a les carícies tendres i promeses quasi convincents de la seva rendida i sensual seguidora, després que l'hagués lloat molt. Va pensar, doncs, que potser fóra una bona idea donar-li el preuat secret dels poders i que aquests poders haurien de romandre per a benefici de les causes futures del bé.

Va ser un error fatal. El profeta força, avesat, no va saber veure-hi més enllà ni profetitzar el seu immediat futur. Una vegada convertida en la seva igual i, fins i tot, superior, com a més ambiciosa, Viviana va tancar per sempre el ja innecessari company menyspreat sota d'un roure, d'un espí o d'un altre arbre del bosc ombrívol. El mag no va poder més que comprendre el seu pas en fals i, quan ja era massa tard, va proferir un angoixat esgarip i va desaparèixer per sempre, atrapat en un encanteri sense solució i etern.

Alexandre de Riquer no sembla, això no obstant, compartir aquesta versió dels fets, segons podem observar en el seu quadre, *L'arribada de Merlin cercant Viviana al bosch encantat*. El bosc segueix essent igual d'inexpugnable, però tota la resta ha canviat; cal suposar que més en consonància amb la visió o interpretació personal dels fets del pintor-poeta català.

Comencem. El mag Merlí cerca Viviana al bosc, la qual cosa és una interpretació més galant i cavalleresca. Viviana perd la seva maldat i se'n presenta, en primer pla, com una dama modesta, recollida, amorosa, honesta, atenta i pacient: així va ser pintada per Alexandre de Riquer. Merlí s'endevina de lluny com un guerrer ben plantat i jove, armat i a cavall. La igualtat entre els joves personatges és volguda. Amb aquest equilibri d'edat, condició i sentiments, l'atracció passional i l'amor sincer són possibles. Aquesta és la interpretació original del creador modernista, poeta de l'amor en in comptables ocasions.

Avui, disposem d'elements d'anàlisi suficients per tal d'elaborar una hipòtesi amb perspectiva històrica, a fi d'entendre aquesta actitud conciliadora d'Alexandre de Riquer referida a la igualtat dels personatges. Proposem tres punts de reflexió: en primer lloc, la seva extraordinària personalitat, humana i universal; en segon lloc, el seu coneixement dels

corrents feministes de l'època, que arrelen a Catalunya al tombant de segle; en tercer lloc, la força de l'inconscient col·lectiu en l'artista creador, les constants històriques de la cultura catalana que es tradueixen, manifesten i personalitzen per mitjà del pacte, l'entesa, el diàleg, el triomf de la *cointidentia oppositorum*, de la coincidència dels contraris, factors bàsics per a conviure...

Amb independència de la transformació de les relacions i personalitats de Merlí i Viviana, les pàgines d'aquest llibre, que ha arribat al seu final, han recollit la principal aportació textual del poeta del bosc, el preraphaelita de Catalunya, l'artista complet, l'enamorat del mite, de les laberíntiques sagues de narracions centenàries entorn del rei Artús, els cavallers de la Taula Rodona i la resta de personatges de l'antic regne de Bretanya. Vam creure que aquest "Cant VIII" era i és una peça única, una joia amagada que mereixia ser coneguda universalment, i això ho hem aconseguit gràcies a la força de la seva traducció a les grans i a les petites llengües del món.

Des d'ara, Alexandre de Riquer és universal. La tasca de reivindicar-lo, fer-lo conèixer de nou i valorar-lo en la seva justa i gran mesura ha començat. A les nostres mans està continuar-la. Valdrà la pena. Un volum que aplegui les seves obres completes abans de l'any 2020, centenari de la mort d'Alexandre de Riquer, fóra meravellós i una bona tasca cultural realitzada com a homenatge.

9. – M. PRAT SERRA. – Bibliografia sobre Alexandre de Riquer. 2012¹

¹ La finalitat d'aquesta bibliografia és introduir el lector en el món d'Alexandre de Riquer i de la seva obra. S'ha seleccionat obres existents a la Biblioteca de Catalunya de Barcelona i a les Universitats Catalanes. Aquestes institucions tenen recursos digitals disponibles als seus webs,

Amb la col·laboració de Mariàgela CERDA SURROCA i Juan Miguel ZARANDONA

I

Obra literària i artística pròpia del poeta (ordre cronològic)

RIQUER, Alexandre de. — *Notas del alma*. — [Poesies, quadern manuscrit, 1875, propietat de Joan Graells i Prat].

RIQUER, Alexandre de. — *Los Estudiantes de Tolosa: cançó popular*; il·lustrador: Alexandre de Riquer. — Barcelona: Estampa de Fidel Giró, 1886. — [22] f.

RIQUER, Alexandre de. — *Quan jo era noy*. — Barcelona: L'Avenç, 1897. — 188 p.

RIQUER, Alexandre de. — *Crisantemes*. — Barcelona: Alvar Verdaguer, 1899. — 117 p.

RIQUER, Alexandre de. — *Anyorances*. — Barcelona: Alvar Verdaguer, 1902. — 70 p.

RIQUER, Alexandre de. — *Ex-libris*. — [Barcelona: J. Thomas], 1903. — XII p., 63 f. en làm., 2 f. s.n.

RIQUER, Alexandre de. — *Aplech de sonets: les cullites, un poema d'amor*. Ab un monòlech d'Apeles Mestres. — Barcelona: Alvar Verdaguer, 1906. — 154 p.

RIQUER, Alexandre de. — *Poema del Bosch*. — Barcelona: Alvar Verdaguer, 1910. — 161 p.

RIQUER, Alexandre de. — *Prosa y vers*. — Barcelona: Il·lustració Catalana, [19??]. — P. 98-128. — (Lectura Popular; 92).

RIQUER, Alexandre de. — [Articles] en: *Juventut*. — Barcelona.

a més d'uns serveis eficients d'atenció als lectors. Internet és el gran complement al qual pot accedir el lector pròxim o llunyà.

- “Aubrey Beardsley”. — Núm. 1 (15 de feb. de 1900), p. 6-11.
- “Amich Casellas”. — Núm. 12 (3 de maig de 1900), p. 181-183.
- “De pintura”. — Núm. 13 (10 de maig de 1900), p. 204-205.
- “De pintura: Exposició Casas”. — Núm. 18 (14 de juny de 1900), p. 281-282.
- “Ex-libris”. — Núm. 35 (11 d’oct. de 1900), p. 554.
- “Amichs de Joventut”. — Núm. 359 (31 des. 1906).

RIQUER, Alexandre de. — *Lo Rossinyol: llegendeta* / A. de Riquer; dibuixada sobre’ls versos de F. Matheu. — [Barcelona]: Institució Patxot, 1948. — [29] f. — [Antics materials de 1912 que la Institució Patxot va publicar com homenatge a Francesch Matheu i a Alexandre de Riquer].

II

Textos dispersos (recents, disponibles i donats per ordre alfabètic)

- Alexandre de Riquer: l’home, l’artista, el poeta: (modernisme simbolista)*. — Calaf: Comissió Organitzadora de l’Homenatge a A. de Riquer, 1978. — [Conté: “Petons” d’ Alexandre de Riquer; a cura de Mariàngela Cerdà i Surroca, inèdit, ca.de 1906, p. 128-166].
- ANTOLOGIA de la poesia modernista* / a cura de Jordi Castellanos. — Barcelona: Edicions 62, 1990. — 224 p. — [Conté textos d’Alexandre de Riquer].
- ARENES i SAMPERA, Paulí. — *Una aventura poètica moderna: el poema en prosa en la literatura catalana*. — Barcelona: Curial: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1998. — 295 p. — (Textos i estudis de cultura catalana; 57). — [Conté textos d’ Alexandre de Riquer].
- BOIRES i crisantemes: el poema en prosa modernist: Santiago Rusiñol, Adrià Gual, Alexandre de Riquer ...* / a cura de Maria Àngela Cerdà. —

Barcelona: La Magrana, 1990. — 163 p. — (Esparver. Llegir; 19). — [Conté textos d'Alexandre de Riquer].

El MODERNISME: selecció de textos / Jordi Castellanos. — Barcelona: Empúries, 1988. — 368 p. — (Naus d'Empúries. Brúixola; 1).

POESIA modernista: Alexandre de Riquer, Jeroni Zanné, Josep Lleonart; selecció a cura d'Enric Bou. — Barcelona: Edicions 62, 1987. — 139 p. — (Història de la literatura catalana; 53).

III

Exposicions. Catàlegs (ordre cronològic).

A l'apartat cinc es citen més catàlegs d'exposicions modernistes)

1905. — Raimon CASELLAS. — «Exposició Riquer». — *La Veu de Catalunya.* — Barcelona, (1 nov. 1905).

1985. — *Alexandre de Riquer 1856-1920: pintures, plafons decoratius, etc. ...* Sala Caixa de Barcelona –Obra Social, gener-març, 1985 / Alexandre de Riquer. — Barcelona : Caixa de Barcelona, 1985. — 69 p. — [Catàleg de l'exposició]. — [Conté: Alexandre de Riquer, figura central del Modernisme / Eliseu Trenc Ballester, p. 7-22].

2001. — *Exposició antològica / Alexandre de Riquer.* — Terrassa: CT, Caixa Terrassa, 2001. — 51 p. — [Catàleg de l'exposició antològica celebrada al Centre cultural de la Caixa Terrassa del 8 de març al 3 d'abril de 2001].

2005. — *Toulouse-Lautrec and the French imprint: fin-de-siècle posters in Paris, Brussels and Barcelona / curated and edited by Philippe Dennis Cate; with essays by Karen L. Carter, Carmen Vendelin and Sara Bujanda Bujanda.* — New Brunswick, New Jersey: Jane Voorhees Zimmerli Art Museum.

2005. — 138 p. — [Catàleg de l'exposició col·lectiva itinerant a Birmingham, Birmingham Museum & Art Gallery, abril-juny 2006, Edinburgh, City Art Centre, juliol-octubre 2006 i a NewBrunswick, Jane Voorhees Zimmerli Art Museum, novembre 2006-febrer 2007].
2006. — *Alexandre de Riquer, obra gràfica* / [text: Eliseu Trenc i Pilar Vélez]. — Terrasa: Caixa de Terrassa; Barcelona: Marc Martí, 2006. — 185 p. — [Catàleg de l'exposició amb motiu del 150 aniversari del naixement de l'artista].
2007. — QUÍLEZ i CORELLA, Francesc M. — *El cartel moderno: en las colecciones del Museu Nacional d'Art de Catalunya* / comisario Francesc M. Quílez i Corella; [textos Santi Barjau... [et al.]. — Barcelona: MNAC, 2007. — 237 p. — [Exposició retrospectiva col·lectiva de cartells modernistes].

IV

Selecció d'obres fonamentals sobre el poeta

...Com Urània, una constel·lació de crítics

recorda, encara avui, Alexandre de Riquer...

Alexandre de Riquer: l'home, l'artista, el poeta: modernisme simbolista / Josep Ma de Riquer i Palau, Alexandre Cirici Pellicer, Eliseu Trenc Ballester, Mariàngela Cerdà Surroca, Joan Graells i Prat. — Calaf: Comissió Organitzadora de l'Homenatge a Alexandre de Riquer, 1978, (Igualada: Bas). — 175 p. [32] f. de lám. — [Conté: "Quan el meu pare ja no era noi: biopsicologia d'Alexandre de Riquer" / per Josep Maria de Riquer i Palau, p.

13-60; “Corol·lari”/ per Josep Maria de Riquer i Palau, que inclou: “Un centenario: Alejandro de Riquer, el aristócrata pintor” / K-Hito (pseudònim de Ricard Garcia), conferència publicada a *Dígame*. Madrid (14 febrer 1956), p. 63-69; “Alexandre de Riquer, capdavanter de correnties”/ per Alexandre Cirici Pellicer, p. 71-74; “Alexandre de Riquer: l’artista” / per Eliseu Trenc i Ballester, p. 77-89; “Alexandre de Riquer, poeta pre-rafaelita” / per Mariàngela Cerdà i Surroca, p. 91-127; “Petons: Aplech de sonets = Les cullites. Un poema d’amor” / Alexandre de Riquer, p. 129-166; “Resseña dels actes en homenatge a Alexandre de Riquer” / Joan Graells i Prat, p. 169-173]. [Obra bàsica].

Altures i senderes [en línia]: *Verdaguer i Maragall diuen Barcelona*. «2, La casa estudi d’Alexandre de Riquer, carrer Freneria, 5». [Barcelona]: Ajuntament de Barcelona, Museu d’Història de Barcelona, [2011]. <<http://www.bcn.cat/museuhistoriaciutat/verdaguermaragall/dos.html>>. [Consulta: 20 agost 2012].

CASELLAS, Raimon. — “Poema del Bosch per Alexandre de Riquer”. — *La Veu de Catalunya*. Barcelona, (30 agost 1910).

CASTELLANOS, Jordi. — “La poesia modernista”. — En: *Història de la literatura catalana*, Riquer/Comas/Molas, part moderna, vol. VIII, cap. 5. — Barcelona: Ariel, 1986. — P. 247-323. — [Conté: “El pre-rafaelitisme, p. 292-295. Alexandre de Riquer, p. 295-300. Xavier Viura, p. 300-303”].

CASTELLANOS, Jordi. — *Raimon Casellas i el Modernisme*. — 2a ed. — Barcelona: Curial [etc.], 1992. — 2 vol. — (Textos i estudis de cultura catalana; 4; 5).

CERDÀ i SURROCA, Maria Àngela. — “Alexandre de Riquer: l’imaginari i la llegenda”. — *Randa*. Barcelona, núm. 48 (2002), p. 75-84.

CERDÀ i SURROCA, Maria Àngela. — «Alexandre de Riquer i la religió de l’amor». — En: *Studia in honorem prof. M. de Riquer II*. — Barcelona: Quaderns Crema, 1987. — P. 85-103.

CERDÀ i SURROCA, Maria Àngela. — “La donna angelicata en l’Imaginari modernista”. — En: *Miscel·lània Albert Hauf, 2*. — Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2011. — P. 175-190. — (Estudis de llengua i literatura catalanes; 63).

- CERDÀ i SURROCA, Maria Àngela. — “Modernisme i literatura fantàstica a Catalunya”. — En: *Homenatge a Arthur Terry*, 1. — Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997. — P. 187-204. — (Estudis de llengua i literatura catalanes; 35).
- CERDÀ i SURROCA, Maria Àngela. — *Els pre-rafaelites a Catalunya: una literatura i uns símbol*; pròleg de Doireann MacDermott. — Barcelona: Curial, 1981. — 475 p. — (Biblioteca de cultura catalana; 50). — [L' autora remarca la importància de Raimon Casellas en la introducció dels pre-rafaelites en el Modernisme català].
- CORNUDELLAS i CARRE, Rafael. — “Sobre els cartells d' Alexandre de Riquer i les seves fonts”. — *Locus Amoenus*. Barcelona, núm. 1 (1995), p. 227-247.
- GIRALT MIRACLE, Daniel. — “Un modernista amb personalitat”. — *El País. Quadern*. Barcelona, núm. 921 (8 març 2001), p. 3.
- GIRALT MIRACLE, Daniel. — “Riquer, un modernista conspicuo”. — *La Vanguardia. Culturas*. Barcelona, nº. 247 (14 marzo 2007), p. 13.
- GRAELLS, Joan. — “Alexandre de Riquer. Un dels artistes més destacats del Modernisme”. — *Programa de la Fira i Festa Major*. — Calaf 11 al 14 de setembre de 1976.
- MACIÀ BIGORRA, Teresa. — “Lliris, àngels i flors: les pintures modernistes d'Alexandre de Riquer a Montserrat”. — *Serra d' Or*. Barcelona, núm. 460 (abril 1998), p. 49-57.
- MATHEU, Francesc. — “Alexandre de Riquer”. — *Lectura Popular*. Barcelona: Estampa La Renaixensa, núm. 92, (19??), p. 97-98.
- MONTOLIU, Manuel de. — *Memòries d' infància i adolescència*. — Tarragona: Diputació Provincial de Tarragona, 1958. — 250 p. — (Institut d' Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV; 26).
- PERMANYER, Lluís. — “Alexandre de Riquer, creador total”. — *La Vanguardia. Libros*. Barcelona, (8 des. 2000), p. 8-9.
- RIQUER, Martí de. — *Quinze generacions d'una família catalana*. — Barcelona: Quaderns Crema, 1998. — 1.457 p. — (D'un dia a l' altre; 1).
- RIQUER I PALAU, Josep Maria de. — *Els ex-libris i l'ex-librisme: assaig històric raonat*. — Barcelona: Millà, 1952. — 2 vol.

- TRENC BALLESTER, Eliseu. — *Alexandre de Riquer*. — Barcelona: CT Caixaterrassa: Lunwerg Editores, 2000. — 213 p.
- TRENC BALLESTER, Eliseu. — “Alexandre de Riquer, ambassadeur de l'art anglais et nord-américain en Catalogne”. — En: *Mélanges de la Casa de Velázquez*, tom. XVIII/1. — Paris: Diffusion de Boccard, 1982. — P. 311-359.
- TRENC BALLESTER, Eliseu. — “Alexandre de Riquer, un simbolista”. — *Serra d' Or*. Barcelona, any XVI, núm. 173 (feb. 1974), p. 29-32.
- TRENC BALLESTER, Eliseu. — *Les arts gràfiques de l'época modernista a Barcelona*. — Barcelona: Gremi d' Indústries Gràfiques, 1977. — XVI, 241 p.
- TRENC BALLESTER, Eliseu. — “Quan jo era noy d' Alexandre de Riquer o la complexitat de la narrativa curta del Modernisme”. — En: *Miscel·lània Badia i Margarit*, 7. — Barcelona: Abadia de Montserrat, 1987. — P. 167-174. — (Estudis de llengua i literatura catalanes; 15).
- TRENC BALLESTER, Eliseu. — “Rapports d'Alexandre de Riquer avec l'art français, belge, allemand, austrichien et italien”. — En: *Mélanges de la Casa de Velázquez*, tom. XIX/1. — Paris: Diffusion de Boccard, 1983. — P. 317-346.
- TRENC BALLESTER, Eliseu and Alan YATES. — *Alexandre de Riquer (1856-1920): the British Connection in Catalan Modernisme*. — Sheffield: The Anglo-Catalan Society, 1988. — 139 p. versió paper. — (The Anglo-Catalan Society Occasional Publications; 5). — [També disponible en versió electrònica via Internet].
- YEBRA, Joan-Lluís de. — *Alexandre de Riquer i l'exlibrisme: repertori complet dels seus ex-libris*; pròleg d'Eliseu Trenc Ballester; epíleg de Ma Àngela Cerdà i Surroca. — Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, 1983. — 249 p.
- ZARANDONA, Juan Miguel. — “Alexandre de Riquer”. — En: *La recepción de Alfred Lord Tennyson en España: traductores y traducciones artúricas*, (cap. 10). — Valladolid : Universidad de Valladolid, Secretariado de Publicaciones e Intercambio Editorial, 2007. — P. 203-215. — (Cuaderno de Montsalvat. Colección Cuadernos Artúricos; 3).
- ZARANDONA, Juan Miguel. — “De Riquer”. — En: *Arthurian Legend in Literature, Popular Culture, and the Performing Arts, 1999-2004*.

Arthurian Literature XXII. General editors: Keith Busby and Roger Dalrymple. Chapter editors: Norris Lacy and Raymond Thompson. — Rochester, New York: Boydell and Brewer Publishers, 2005. — P. 116.

ZARANDONA, Juan Miguel . — “De Riquer, Zanné y Viura”. — En: *Alfred Lord Tennyson y la literatura artúrica española de los siglos XIX y XX*, cap. 13 / Juan Miguel Zarandona; traducción, manipulación e intertextualidad. — Zaragoza : Universidad de Zaragoza, 2003. — P. 840-935.

ZARANDONA, Juan Miguel . — “De Riquer, Zanné y Viura”. — En: *Alfred Lord Tennyson y la literatura artúrica española de los siglos XIX y XX*, cap. 13 / Juan Miguel Zarandona; traducción, manipulación e intertextualidad. — Ann Arbor, Michigan: ProQuest Digital Dissertations, 2003. — P. 840-934.

ZARANDONA, Juan Miguel. — “De Riquer, Zanné y Viura”. — En: *La literatura artúrica contemporánea española: desde Tennyson hasta nuestros días*, tomo III, cap. 2. — Saarbrücken, Alemania: Editorial Académica Española – LAP LAMBERT Academic Publishing, 2012. — P. 3-102.

ZARANDONA, Juan Miguel. — “L’obra artística i literària artúrica d’Alexandre de Riquer (1856-1920): Merlí i Viviana en el Modernisme català”. — En: *Actes del quinzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. II / a cura d’Imma Creus, Maite Puig i Joan R. Veny, eds. — Barcelona: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2010. — P. 183-194. — (Textos i estudis de cultura catalana; 160).

V

El Modernisme a Catalunya: el món d’Alexandre de Riquer

El Modernisme a Catalunya del tombant del segle, fou un moviment polièdric, una bossa cultural, dins d’ una línia de progrés iniciada amb la Revolució industrial de finals del segle XVIII, seguida d’una recuperació romàntica de les arrels medievals catalanes amb la Renaixença, que culminen en els Jocs Florals

de 1859, amb la fusió conscient de la llengua catalana, el seu ús literari i el sentiment històric de pàtria. Les condicions socials i econòmiques existents, les iniciatives individuals i privades van propiciar totes les classes socials, burgeses, mecenes, intel·lectuals, impressors, proletariat, obrers, pagesia, artesans, artistes, a obrir-se al món, a emprendre i conèixer els corrents europeus del Modern Style que van introduir, adequar i assimilar a la vida i la societat catalana de l'època, creant corrents de bellesa, art i intentant una millor qualitat de la vida quotidiana, aplicant l'estètica modernista arreu, a la ciutat i al camp. Després de l'ímpetu i de la seva culminació, el Modernisme decau però es transforma i forma nous corrents acadèmics i institucionals i sorgeix el Noucentisme. Els seus protagonistes i seguidors opten per la transformació i aixopluc en canals institucionals que fomentin la cultura, educació, civilització. El desplegament del cànon noucentista desemboca en la constitució, d'acord amb la legislació espanyola vigent, del govern de la Mancomunitat de Catalunya el 1914.

És per això que s'han seleccionat d'una manera pluridisciplinària, estudis diversos d'història, antropologia, literatura, cultura, en diferents disciplines que permeten situar a Alexandre de Riquer en la seva època, a la vegada que indiquen les forces i sinèrgies d'un temps passat mític que van permetre una renovació social, econòmica, artística, cultural i institucional cabdal que va marcar tot el segle XX, i, ens permet encara avui gaudir del seu patrimoni cultural, artístic i literari.

ALLEGRA, Giovanni. — *El Reino interior: premisas y semblanzas del Modernismo en España*; traducció, Vicente Martín Pindado. — Madrid: Encuentro, 1986. — 410 p. — (Ensayos; 21).

“Apel·les Mestres”. — *El PUNT. AVUI*. Cultura. Suplement setmanal de llibres i art. Barcelona, (5 gener 2012). — [Conté: David Castillo: “Apel·les Mestres, heterodox”, p. 2 ; Xavier Jové i Lagunas : “Autoretrat a “Liliana””, p. 6-9]

- ATLES de la industrialització de Catalunya (1750-2010)* / directors: ordi Nadal Oller, Josep M. Benaul Berenguer i Carles Sudrià Triay; autors: Alex Sánchez Suárez... [et al.]. — Barcelona: Vicens Vives, 2012. — 529 p.
- ATLES del catalanisme* / Jordi Casassas, director científic; edició Mariona Cabana i Pujol. — Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2012. — 1 atlas (333 p.).
- BALCELLS, Albert. — *Breve historia del nacionalismo catalán*. — Madrid: Alianza, 2004. — 297 p. — (Libro de bolsillo; 4220).
- BALCELLS, Albert. — *Cataluña ante España: los diálogos entre intelectuales catalanes y castellanos: 1888-1984*. — Lleida: Editorial Milenio, 2011. — (Hispania, 21).
- BALCELLS, Albert. — *Història del nacionalisme català: dels orígens al nostre temps*. — Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència, Entitat Autònoma del diari Oficial i de Publicacions, 1997. — 265 p. — (Textos i documents; 11). — [Reimpressions].
- BARGALLÓ VALLS, Josep. — “De quan la literatura va voler ser simfonia artística”. — *Avui. Cultura*. Barcelona, (28 juliol 1990), p.7.
- BILBENY, Norbert. — *Eugeni d’Ors i la ideologia del Noucentisme*. — Barcelona: La Magrana, 1988. — 226 p. — (Orígens ; 22).
- BOHIGAS i BALAGUER, Pere. — “La Bibliofília modernista”. — *Serra d’Or*. Barcelona, any II, núm. 135 (des. 1970), p. 60-62.
- BONET i ARMENGOL, Jordi. — *El Último Gaudí: la modulación geométrica del Templo de la Sagrada Familia*; [Mireia Puig: traducción al castellano]. — Barcelona : Pòrtic, 2001. — 154 p.
- BOU, Enric. — “La poesia modernista”. — En: *Història de la literatura catalana, vol. 2: segle XX: del Modernisme a la guerra civil*. — Barcelona: Edicions 62; Ediciones Orbis, 1985. — P. 21-32. — [Conté: Alexandre de Riquer, Jeroni Zanné].
- BOVER i FONT, August. — *Manual de catalanística* ; presentació de Josep Massot i Muntaner. — [Tarragona] : Diputació de Tarragona; [Barcelona]: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1993 . —177 p. — (Biblioteca Serra d’Or; 124).

- BROSSA, Jaume. — *Regeneracionisme i modernisme*; a cura de Joan-Lluís Marfany. — Barcelona: Edicions 62, 1969. — 58 p. — (Antologia catalana; 52).
- BRU i TURULL, Ricard. — “Hokusai a Catalunya”. — *Serra d’Or*. Barcelona, núm. 629 (maig 2012), p. 31-35.
- BRU i TURULL, Ricard. — *La presència del Japó a les arts de la Barcelona del vuit-cents (1868-1888)* / doctorand Ricard Bru i Turull; directora: Teresa-M. Sala i Garcia. — Universitat de Barcelona, Departament d’ Història de l’Art, 2010. — 959 p. — (Tesi doctoral, data de defensa 30/11/2010).
- CABRÉ, Tate. — *Ruta del Modernisme Puig i Cadafalch*; edició a cargo de Montserrat Blanch; fotos Lluís Casals; [traducció: Tau Traduccions]. — Barcelona: Institut Municipal del Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida, Ajuntament de Barcelona: Mediterrània, 2001. — 159 p.
- CASINOS, Xavi. — *Passejades per la Barcelona maçònica*. — Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2008. — 143 p. — (Conèixer Barcelona).
- CASTELLANOS, Jordi. — *Intel·lectuals, cultura i poder: entre el Modernisme i el Noucentisme*. — Barcelona: La Magrana, 1998. — 280 p. — (Orígens; 43).
- CASTELLANOS, Jordi. — “Josep Pijoan i els orígens del Noucentisme”. — *Els Marges*. Barcelona, núm. 14 (1978), p. 31-49.
- CASTELLANOS, Jordi. — “La literatura modernista”. — En: *Història de la cultura catalana, vol. VI, El Modernisme (1890-1906)*. — Barcelona: Edicions 62, 1995. — P. 81-128.
- CASTELLANOS, Jordi. — “El modernisme: els intel·lectuals i la política”. — En: *L’escriptor i la seva imatge: contribució a la història dels intel·lectuals en la literatura catalana contemporània*. — Barcelona: L’Avenç, 2006. — P. 160-191.
- CASTELLANOS, Jordi. — “La narrativa curta en el Modernisme”. — En: *Actes del setè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Tarragona-Salou. 1-5 octubre 1985*. — Barcelona: Abadia de Montserrat, 1986. — P. 159-189. — (Biblioteca Abat Oliba; 48).
- CASTELLANOS, Jordi. — “Raimon Casellas y el Modernismo”. — En: Museu Nacional d’Art de Catalunya. Gabinet de Dibuixos i Gravats. — *La*

Colección Raimon Casellas: dibujos y estampas del Barroco al Modernismo del Museu Nacional d' Art de Catalunya. — [Barcelona]: Museu Nacional d'Art de Catalunya, Gabinet de Dibuixos i Gravats; [Madrid]: Museo del Prado, 1992. — P. 12-29. — [Conté: articles d'Antoni Marí, Enric Bou... [et al.]].

CERDÀ I SURROCA, Maria Àngela. — *Mites del Modernisme a Catalunya.* — Lleida: Pagès Editors, 1993. — 109 p. — (Argent viu; 7).

CERDÀ i SURROCA, Maria Àngela. — “*Modernisme en Catalunya: traducción y divulgación*”. — *Hermeneus: Revista de Traducción e Interpretación.* — Soria, nº 1, año 1999, p. 1-7.

CERDÀ i SURROCA, Maria Àngela. — “*Modernisme epitalàmic*”. — En: *Miscel·lània Bastardas, 2.* — Barcelona: Abadia de Montserrat, 1989. — P. 187-209. — (Estudis de llengua i literatura catalanes; 19).

CERDÀ I SURROCA, Maria Àngela. — “*Modernisme i literatura fantàstica a Catalunya*”. — En: *Homenatge a Arthur Terry, 1.* — Barcelona: Abadia de Montserrat, 1997. — P. 187-204. — (Estudis de llengua i literatura catalanes; 35).

CERDÀ i SURROCA, Maria Àngela. — “*Modernisme simbólico-esotèric a Catalunya*”. — En: *Miscel·lània Jordi Carbonell, 1.* — Barcelona: Abadia de Montserrat; Amsterdam: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, 1991. — P. 199-218. — (Estudis de llengua i literatura catalanes; 22).

CERDÀ I SURROCA, Maria Àngela. — “*Modernisme, transvasament de correnties*”. — En: *Actes del quinzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, vol. 2.* — Barcelona: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010. — P. 175-182. — (Textos i estudis de cultura catalana; 158).

CERDÀ i SURROCA, Maria Àngela. — “*Neomedievalisme dins el Modernisme català*”. — En: *Miscel·lània Joaquim Molas, 2.* — Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008. — P. 137-155. — (Estudis de llengua i literatura catalanes; 57).

CERDÀ i SURROCA, Maria Àngela. — “*Una visió literària del pre-rafaelitisme català*”. — *L' Avenç.* Barcelona, núm. 69 (març 1984), p. 22-29. — (Temes).

- CIEN años de cultura catalana: 1880-1980: Palacio de Velázquez, Parque del Retiro, junio-octubre 1980* / [coordinación del catálogo: Gloria Moure]. — Madrid: Ministerio de Cultura. Dirección General del Patrimonio Artístico, Archivos y Museos, 1980. — 278 p. — [Catàleg de l' Exposició]. — [Articles de: Joaquim Molas, Joan Ainaud de Lasarte, Francesc Fontbona... et al.].
- “Ciència i Modernisme”. — *Ciència*. Barcelona, any 8, vol. VII, núm. 71-72 (gen.-feb. 1991). — Número monogràfic dedicat a l'important paper de la ciència en el període modernista.
- CIRICI PELLICER, Alexandre. — *1900 a Barcelona: modernisme = modern style = art nouveau = Jugendstil* / text A. Cirici Pellicer; fotos Joaquim Gomis; selecció i seqüència J. Prats Vallès. — Barcelona: Polígrafa, 1967. — 29, 88 p. — (Fotoscop).
- CIRICI PELLICER, Alexandre. — *El arte modernista catalán*. — Barcelona: Aymà, 1951. — 475 p., 15 f.
- CIRICI PELLICER, Alexandre. — *Barcelona pam a pam* / Alexandre Cirici Pellicer. *Per no perdre peu* / Itziar González Virós; edició d' Itziar González Virós. — Barcelona: Comanegra, 2012. — 2 vol.— [Primera edició de A. Cirici, 1971].
- CIRICI PELLICER, Alexandre. — “El cartel teatral de hace medio siglo”. *Estudios Escénicos*. Barcelona, núm. 1 (1957), p. 43-64.
- CIRICI PELLICER, Alexandre. — “El Modernisme vist ara”. — *Ariel revista de les arts*. — Barcelona, vol. 3, núm. 18 (juny 1948), p. 61-62.
- CIRICI PELLICER, Alexandre. — “Los nazarenos catalanes y sus dibujos en el Museo de Arte Moderno”. — Barcelona: [s.n.], 1945. — 39 p. — [Anales y boletín de los museos de arte de Barcelona].
- CIRICI PELLICER, Alexandre. — “Puig i Cadafalch somni, civilització i riquesa: (1867-1956)”. — *Serra d'Or*. Barcelona, any 10, núm. 100 (1968), p. 69-71.
- CIRLOT, Juan-Eduardo. — *El arte de Gaudí*. — Barcelona: Omega, 1950. —49 p., IV, 64 p. làm.
- COL·LOQUI internacional sobre el Modernisme (1982: Barcelona). — *Actes del Col·loqui Internacional sobre el Modernisme: Barcelona, 16-18 de*

desembre de 1982. — Barcelona: Abadia de Montserrat, 1988. — 209 p. — (Biblioteca Milà i Fontanals; 9). — [Conté: “Modernisme i modernitat: artistes i burgesia” / Joan-Lluís Marfany; “Libertaris i modernistes: catalanisme progressista i anarquisme catalanista” / Jordi Sabater; “*La fada* de Morera i Massó i Torrents: un projecte musical i modernista” / Xosé Aviñoa; “Els inicis de l’art idealista modernista (1890-1898)” / Eliseu Trenc Ballester; “Corrents estètics (1898-1905)” / Jordi Castellanos. També, articles de Àngel Duarte i Montserrat, Alan Yates, Francesc Fontbona, Edmond Raillard, Maurice Molho-Montserrat Moral Prudon i transcripció dels col·loquis].

COLOMINES i COMPANYS, Agustí. — *El catalanisme i l’Estat: la lluita parlamentària per l’autonomia (1898-1917)*; presentació de Josep Termes; pròleg de Miquel Roca i junyent. — Barcelona: Abadia de Montserrat, 1993. — 348 p. — (Biblioteca Abat Oliba; 133).

COMERMA VILANOVA, Josep. — *Història de la literatura catalana*. — Barcelona: Políglota, [1923]. — XXVIII, 479 p. — [Interessant perquè cita Alexandre de Riquer].

CORREDOR MATEOS, Josep. — “El Modernisme vist per Oriol Pi de Cabanyes i Toni Catany”. — *Serra d’Or*. Barcelona, núm. 400 (abril 1993), p. 65-69.

DÍAZ-PLAJA, Guillermo. — *Modernismo frente a noventa y ocho: una introducción a la literatura española del siglo XX*. — Madrid: Espasa-Calpe, 1951. — XX, 366 p.

DICCIONARI de la literatura catalana / director: Àlex Broch. — Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2008. — 1.242 p. — (Diccionaris d’ Enciclopèdia Catalana).

DICCIONARI de la literatura catalana / sota la direcció de Joaquim Molas (de 1965 a 1971) i Josep Massot i Muntaner (de 1977 a 1979); redactors: Joan-Lluís Marfany... [et al.]. — Barcelona: Edicions 62, 1979. — 762 p. — (Cultura catalana contemporània; 9).

L’ÈPOCA dels “artistes”: Modernisme/ Noucentisme: [exposició: febrer/març 1991]. — Girona: Ajuntament de Girona, 1991. — 317 p. — (Catàleg d’Exposicions ; 15).

- L'EXALTACIÓ del llibre al Vuitcents: art, indústria i consum a Barcelona* / Pilar Vélez, ed. — Barcelona: Biblioteca de Catalunya: Arxiu Històric de la Ciutat, 2008. — 310 p.
- Les FÀBRIGUES i els somnis: Modernisme tèxtil a Catalunya = Las fábricas y los sueños: Modernisme textil en Cataluña* / Sílvia Carbonell Basté i Josep Casamartina Parassols. — Terrassa: Centre de Documentació i Museu Textil, 2002. — 501 p. — [Publicat en ocasió de l'exposició del 4 de juliol del 2001 fins el 31 de maig de 2002].
- FARGAS, Albert. — *Simbología del Templo de la Sagrada Familia*; fotografías de Pere Vives; [traducció: Tona Gustá]. — Sant Lluís: Triangle Postals, 2009. — 199 p.
- FERRATER, Gabriel. — *Sobre literatura: assaigs, articles i altres textos 1951-1971*. — Barcelona: Edicions 62, 1979. — 204 p. — (Cara i creu; 26).
- FONTBONA, Francesc. — *La crisi del Modernisme artístic*. — Barcelona: Curial, 1975. — 223 p. — (Biblioteca de cultura catalana; 17).
- FONTBONA, Francesc. — *Gaudí al detall: el geni del Modernisme català; selecció gràfica i comentaris de les fotografies: Joaquim Camp*. — Barcelona: Pòrtic, 2002. — 186 p.
- FONTBONA, Francesc, dir. — *El Modernisme*. — Barcelona: Edicions L'Isard, 2002-2004. — 5 vol.
- FONTBONA, Francesc. — “Raimon Casellas, crítico de arte”. — En: Museu Nacional d' Art de Catalunya. Gabinet de Dibuixos i Gravats. — *La Colección Raimon Casellas: dibujos y estampas del Barroco al Modernisme del Museu Nacional d' Art de Catalunya*. — [Barcelona]: Museu Nacional d' Art de Catalunya, Gabinet de Dibuixos i Gravats; [Madrid]: Museo del Prado, 1992. — P. 30-37.
- FONTBONA, Francesc. — “La volguda recerca d'una modernitat artística”. — En: *Història de la cultura catalana, vol. VI, El Modernisme (1890-1906)*. — Barcelona: Edicions 62, 1995. — P. 153-180.
- FONTBONA, Francesc i Francesc Miralles. — *Del Modernisme al Noucentisme 1888-1917*; fotografies de Francesc Català-Roca. — Barcelona: Edicions 62, 1985. — 270 p. — (Història de l' art català; 7).

- FRADERA, Josep M. — “L’intel·lectual abans de l’intel·lectual: consideracions vacil·lants sobre el cas català entre la Revolució Liberal i el canvi de segle”. — En: *La projecció social de l’ escriptor en la literatura catalana contemporània*. — Lleida: Punctum, 2007. — P. 67-107. [Primer Congrés celebrat a Bellaterra el 2005].
- FUSTER, Joan. — *Literatura catalana contemporània*; seguit d’una bibliografia a cura de Ramon Pla i Arxé. — Barcelona: Curial, 1972. — 511 p. — (Documents de cultura; 1).
- GALÍ, Alexandre. — *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya : 1900-1936*. — Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1978-1986. — 23 vol.
- GARCIA i ARANZUEQUE, Raúl. — *Barcelona & Gaudí: Modernism = Barcelona y Gaudí: La ruta del Modernismo* / [idea y concepto: Paco Asensio & Hugo Kliczkowski; textos: Raúl García i Aranzueque; traducción al inglés: Harty Paul, Edward Krasny]. — Madrid: H. Kliczkowski; Barcelona: Loft Publications, 2004. — 200 p. — [Text en castellà i anglès].
- GARCÍA MARTÍN, Manuel, Josep M. Espinàs. — *Els oficis catalans protagonistes del Modernisme*. — Barcelona: Catalana de Gas y Electricidad, 1977. — 107 p.
- GAROLERA, Narcís. — *De Verdaguer a Ferrater: aproximacions a tretze escriptors*. — Barcelona: Angle, 2012. — 254 p. — (El Fil d’ Ariadna; 54). — [Articles sobre Jacint Verdaguer, escriptor postromàntic, autor de *Canigó*, amb influències wagnerianes. Els modernistes se’l van fer seu com a poeta “maleït”].
- GARRICH, Montserrat. — *Apel·les Mestres: artista complet, home polièdric: materials per conèixer la seva vida i obra* ; textos de l’ exposició: Josep Mañà. — Barcelona: Esbart Català de Dansaires, 2012. — 94 p.
- GASCH, Sebastià. — “L’ Exposició del Modernisme pictòric català a can Dalmau”. — *Gaset de les arts*. Barcelona: Políglota, vol. 3, núm. 61 (1926), p. 4-5.
- GRAS VALERO, Irene. — *El Decadentisme a Catalunya: interrelacions entre art i literatura* [en línia] / dir. ,Teresa M. Sala García. — Barcelona: Universitat de Barcelona, 2011? — Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. Departament d’Història de l’Art, 2010. — (Tesis doctorals

electròniques]. — <http://www.tesisred.net/handle/10803/2029>.
[Consulta: 20 oct. 2012].

HERMES i Barcelona / [textos: Francisco Ariza ... [et al.]]. — Barcelona: Mediterrània, 2004. — 126 p. — (Institut Municipal del Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida, Ajuntament de Barcelona).

HISTÒRIA de la cultura catalana / [director de l'obra: Pere Gabriel]. — Barcelona: Edicions 62, 1994-1998, 2002. — 11 vol. — (Història de la cultura catalana; 1-11). — [El vol. VI, El Modernisme (1890-1906) inclou articles de Joan-Lluís Marfany, Pere Gabriel, Jordi Castellanos, Francesc Fontbona, Roger Alier, Antoni Ramon, Santiago Riera i Tuèbols, Àngel Duarte. — El vol. 11, Atlas d'història de Catalunya, 2002].

HISTÒRIA de la literatura catalana / Martí de Riquer, Antoni Comas, Joaquim Molas, [directors]. — 4a ed. — Barcelona: Ariel, 1984-1988. — 11 vol. — [Conté: vol. 1-4. Part antiga / M. de Riquer. — Vol. 5-6. Part moderna / Antoni Comas. — Vol. 7-11. Part moderna / Joaquim Molas].

HISTÒRIA de la literatura catalana / Martí de Riquer, Antoni Comas, Joaquim Molas. Part moderna, vol. 8. — Barcelona: Ariel, 1986. — 637 p., XII làms. [Conté: “La poesia modernista” / per Jordi Castellanos. “La nova literatura popular: tradició i modernitat” / Joaquim Molas, amb la col·laboració de Xavier Fàbregas i Josep Massot. “El Modernisme” / per Joan-Lluís Marfany. “Assagistes i periodistes” / Joan Lluís Marfany. “Joan Maragall” / Joan-Lluís Marfany. “L'Escola Mallorquina” / Jordi Castellanos. “El teatre” / Enric Gallén. “Santiago Rusiñol” / Enric Gallén. “La novel·la modernista” / Jordi Castellanos. “Víctor Català” / Jordi Castellanos].

HISTORIA general de las literaturas hispánicas / publicada bajo la dirección de Guillermo Díaz-Plaja; con una introducción de Ramón Menéndez Pidal. — Barcelona: Vergara, 1949-1968. — 7 vol.

HORTA, Gerard. — *De la mística a les barricades: introducció a l'espiritisme català del XIX dins el context ocultista europeu*. — Barcelona: Proa, 2001. — 224 p. — (XXII Premi Carles Rahola d'assaig).

Les IDENTITATS a la Catalunya contemporània / coordinació de Jordi Casassas . — Cabrera de Mar: Galerada, 2009. — 691 p.

- La IMAGINACIÓ noucentista* / Antoni Marí, ed. — Barcelona: Angle, 2009. — 317 p. — (Fil d'Ariadna; 32). — [Inclou els assaigs presentats al simposi "La imaginació noucentista"].
- JARDÍ, Enric. — *Història de Els Quatre Gats*. — Barcelona: Aedos, 1972. — 196 p. — (Biblioteca Biogràfica Catalana; 50).
- JARDÍ, Enric. — *Història de les arts plàstiques a Catalunya en el darrer segle*. — Palma de Mallorca: Moll, 1973. — 203, 8 p. — (Biblioteca Raixa; 92).
- JARDÍ, Enric. — *Història del Cercle Artístic de Sant Lluc*. — 2a ed. — Barcelona: Destino, 2003. — 195 p., [40] p. de làm. — (Àncora).
- JARDÍ, Enric. — "Els pre-rafaelites a Catalunya: una literatura i uns símbols", per Maria-Àngela Cerdà i Surroca". — *Serra d'Or*. Barcelona, any XXIV, núm. 270 (març 1982), p. 34.
- JIMÉNEZ FERNÁNDEZ, Lourdes . — "La recepció de la imatge wagneriana pels modernistes catalans"; traducció de Mercè Riu i Codinach. — *Revista de Catalunya*. Barcelona, nova etapa, núm. 154 (setembre 2000), p. 53-74.
- JOIES del modernisme català* / [direcció científica: Francesc Fontbona i de Vallescar; textos dels monuments: Esther Alsina i Galofré...[et al.]. — Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2011. — 453 p.
- LITVAK, L. — *España 1900: Modernismo, anarquismo y fin de siglo*; prólogo de Giovanni Allegra. — Barcelona: Anthropos, 1990. — 358 p. — (Autores, textos y temas. Literatura; 8).
- LITVAK, L. — *Musa libertaria: arte, literatura y vida cultural del anarquismo español, 1880-1913*. — Barcelona: Antoni Bosch, 1981. — XVII, 449 p. — (Ensayo; 9).
- MANENT, Albert. — *Josep Carner i el Noucentisme: vida, obra i llegenda*. — Barcelona: Edicions 62, 1988. — 362 p. — (Llibres a l' abast; 76). — [1a ed., 1969].
- MARFANY, Joan-Lluís. — "Al damunt dels nostres cants...: nacionalisme, Modernisme i cant coral a la Barcelona del final de segle". — *Recerques*. Barcelona, núm. 19 (1987).
- MARFANY, Joan-Lluís. — *Aspectes del Modernisme*. — 8a ed. — Barcelona: Curial, 1990. — 270 p. — (Biblioteca de cultura catalana; 11).

- MARFANY, Joan-Lluís. — *La cultura del catalanisme: el nacionalisme català en els seus inicis*. — 2a ed. — Barcelona: Empúries, 1996. — 400 p. — (Biblioteca universal Empúries; 77).
- MARFANY, Joan-Lluís . — “*Joventut, revista modernista*”. — *Serra d’Or*. Barcelona, any XII, núm.135 (des. 1970), p. 53-56.
- MARFANY, Joan-Lluís. — “Modernisme i noucentisme, amb algunes consideracions sobre el concepte de moviment cultural”. — *Els Marges*. Barcelona, núm. 26 (set. 1982), p. 31-42.
- MARFANY, Joan-Lluís. — “Prefaci: Burguesia, modernització cultural, catalanisme”. — En: *Història de la cultura catalana, vol. VI, El Modernisme (1890-1906)*. — Barcelona: Edicions 62, 1995. — P. 15-34.
- MARFANY, Joan-Lluís. — “El Wagnerisme a Catalunya”. — *Serra d’Or*. Barcelona, any V, núm. 281 (1983, febrer), p. 10-14.
- MARÍ MAYANS, Isidor. — *Conocer la lengua y la cultura catalanas*. — Palma de Mallorca: Lull, Federació d’Entitats Culturals dels Països Catalans, 1993. — 202 p. — [Obra editada amb el patrocini del Ministeri de Cultura ... [et al.]].
- MARTINELL, César. — *Gaudí i la Sagrada Família: comentada per ell mateix*. — Barcelona: Aymà, 1951. — 172 p. , 9 làm.
- MASCARELL, Ferran. — *Barcelona y la modernidad: la Ciudad como proyecto de cultura*. — Barcelona: Gedisa, 2007. — 162 p.
- 1898: entre la crisi d’ identitat i la modernització: Actes del Congrés Internacional celebrat a Barcelona, 20-24 d’ abril de 1998 / comitè científic: Joaquim Molas ...[et al.]*. — Barcelona: Abadia de Montserrat, 2000. — 2 vol. — (Biblioteca Abat Oliba; 225-226).
- El MODERNISME: Museu d’ Art Modern, Parc de la Ciutadella, Barcelona, 10 d’ octubre de 1990 – 13 de gener de 1991 / [direcció de l’ obra: Albert García Espuche]*. — Barcelona: Olimpíada Cultural: Lunwerg, 1990. — 2 vol. — [Catàleg de l’ Exposició celebrada al Museu d’ Art Modern].
- El MODERNISME a les col·leccions del MNAC / textos: Mercè Doñate... [et al.]*. — Barcelona: MNAC: Abertis: Lunwerg, 2009. — 223 p.

- “MODERNISME, l’ estat de la qüestió” / Col·laboren Joan Bassegoda, Jordi Castellanos... [et al]. — *Nexus*. Barcelona: Fundació Caixa de Catalunya, núm. 11 (des. 1993), 64 p.
- MODERNISME i modernistes* / textos: Borja de Riquer i Permanyer... [et al.] ; fotografies: Marc Llimargas... [et al.]. — Barcelona: Lunweg, 2001. — 445 p. — [Hi col·labora Maria Àngela Cerdà. Text en català i anglès].
- “El MODERNISME, un entusiasme”. — *Serra d’ Or*. Barcelona, any XII, núm. 135 (des. 1970). — [Número monogràfic]
- “El MODERNISMO en Cataluña”. — *Destino*. Barcelona, nº 1673 (oct. 1969). — [Número monogràfic].
- MODERNISMO en Cataluña* / J. Bassegoda, J. Casanovas, J.M. Garrut, J.M. Infiesta, coord. [et al.]. — Barcelona: Ediciones de Nuevo Arte Thor, 1976. — 282 p.
- El MODERNISMO en España: Casón del Buen Retiro, Madrid, octubre-diciembre 1969*. — Madrid: [Dirección General de Bellas Artes], 1969. —195 p., [198] p. de lám. — [Catàleg de l’ Exposició]. [Conté articles de: J. Ainaud de Lasarte, J. Bassegoda Nonell, A. Cirici Pellicer... [et al.]
- Els MODERNISTES i el nacionalisme cultural: 1881-1906* / pròleg i antologia a cura de Vicente Cacho Viu. — Barcelona: La Magrana, 1984. — XLII, 368 p. — (Biblioteca dels clàssics del nacionalisme català ; 3).
- MODERNITZACIÓ i catalanisme: la Diputació de Barcelona ara fa 100 anys* / [direcció: Joan Fuster Sobrepere]. — Barcelona: Diputació de Barcelona, 2010. — 125 p. — [Catàleg de l’ exposició].
- MOLAS, Joaquim. — “La literatura catalana i el final de segle”. — Barcelona: Fundació Caixa de Catalunya. — *Nexus*. Barcelona: Fundació Caixa de Catalunya, núm. 21 (des. 1998), p. 24-29.
- MOLAS, Joaquim. — “El Modernisme i les seves tensions”. — *Serra d’Or*. Barcelona, any XII, núm. 135 (des. 1970), p. 45-52.
- MOLAS, Joaquim. — “Modernitat i Modernisme”. — Barcelona: Fundació Caixa de Catalunya . — *Nexus*. Barcelona: Fundació Caixa de Catalunya, núm. 11 (des. 1993), p. 4-9.

- MONTMANY, Antònia. — *Repertori de catàlegs d'exposicions col·lectives d'art a Catalunya (fins a l' any 1938) / Antònia Montmany, Francesc Fontbona...[et al].* — Barcelona: Institut d' Estudis Catalans, 2001. — 424 p. — (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica; 59).
- MURGADES BARCELÓ, Josep. — “Assaig de revisió del Noucentisme”. — *Els Marges*. Barcelona, any III, núm. 7 (juny 1976), p. 35-53.
- MUSEU del Modernisme Català. *Museu del Modernisme Català* [en línia]. Barcelona: el Museu, cop. 2010. <<http://mmcat.cat/site/about/el-museu/>>. [Consulta: 7 oct. 2012].
- MUSEU del Modernisme Català : *la guia = la guida = the guide*. — Barcelona: Museu del Modernisme Català. 2010. — 152 p. — (Textos en català, castellà i anglès).
- ORS, Eugeni d'. — *Glosari 1912-1913-1914* ; edició, presentació i notes de Xavier Pla. — Barcelona: Quaderns Crema, 2005. — XXXIII, 922.
- ORS, Eugeni d'. — *El Nuevo glosario*. — Madrid: M. Aguilar-Editor, 1947-1949. — 3 vol. — [Conté la glosa funerària d' E. D'Ors a Alexandre de Riquer].
- PANYELLA, Vinyet. — *Cronologia del Noucentisme: una eina*. — Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996. — 149 p. — (Biblioteca Serra d'Or; 152).
- PÉREZ NESPEREIRA, Manuel. — *La Secessió catalana: els corrents culturals europeus a la fi del segle (1872-1900)*. — Catarroja; Barcelona: Afers, 2007. — 235 p. — (Recerca i pensament; 41).
- PI de CABANYES, Oriol. — *L'art, el signe i el sentit: noms i tendències de l' art català del segle XX*. — El Vendrell: March, 2008. — 190 , 8 p.
- PI de CABANYES, Oriol. — *Gaudí, una cosmogonia*. — Barcelona: Proa, 2002. — 164 p. — (Mirada; 53).
- PIJOAN, Josep. — *La lluita per la cultura*; a cura d' Enric Jardí. — Barcelona: Edicions 62, 1968. — 113, 6 p. — (Antologia catalana; 35).
- PLA, Josep. — *Homenots : primera sèrie*. — Barcelona: Destino, 2004. — 644 p. — [Conté: Francesc d' A. Galí deixeble d'A. de Riquer, Eugeni d'Ors...].

- PLA i ARXÉ, Ramon. — “L’ Avenç (1881-1915): la modernització de la Renaixença”. — *Els Marges*. Barcelona, núm. 4 (maig 1975), p. 23-38.
- PLA i ARXÉ, Ramon. — *El Núcleo intel·lectual de “L’Avenç” en la evolución de la “Renaixença” hacia el “Modernisme”*. — Barcelona: Universidad de Barcelona. Secretariado de Publicaciones, 1976. — 15 p. — (Tesis Universidad de Barcelona (resumen).
- PUIG, Arnau. — *Barcelona: Gaudí te espera*. — Barcelona: Barcelona Turisme, 2009. — 6 f.
- PUIG, Arnau. — “El Simbolismo en Cataluña: entre el *Modernisme* y el *Noucentisme*”. — *Artes plásticas*. Barcelona: Múltiple de Publicaciones, nº 17 (mayo 1977), p. 23-26.
- PUIG i TÀRRECH, Armand. — *La Sagrada Família segons Gaudí: comprendre un símbol*. — Barcelona: Pòrtic, 2010. — 275 p. , 16 f.—(Pòrtic visions; 40).
- PUIGJANER, Josep Maria. — *Conèixer Catalunya*. — Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1990. — 369 p. — (Som i serem; 3). — [La primera edició de 1990 inclou una bibliografia sobre Catalunya
- PUJALS, Joan M. — *Les noves fronteres de Catalunya: identitat i sobirania*; pròleg de Salvador Giner. — Barcelona: Columna, 1998. — 193 p. — (Columna assaig; 18).
- RÀFOLS, J. F. — *Modernisme i modernistes*; [versió catalana de J. Casas]. — Barcelona: Destino, 1993. — 362 p. — (El Trident; 19).
- REIAL Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. — *Catàleg raonat dels ex-libris de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona* / [a cura de] M. Carme Illa i Munné. — Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres, 2007. — 2 vol.
- La RENAIXENÇA: fonts per al seu estudi: 1815-1877* / selecció de Joaquim Molas, Manuel Jorba, Antònia Tayadella . — Barcelona: Universitat. Departament de Literatura Catalana; Universitat Autònoma. Departament de Filologia Hispànica, 1984. — 411 p.
- ROMEU I FIGUERAS, Josep. — “L’ apropiació modernista de la cançó popular i del llegendari”. — *Serra d’Or*. Barcelona, any XII (1970), p. 889-891.

- ROURE, Conrad. — *Conrad Roure, el primer cronista català de la maçoneria: periodista, dramaturg, federalista, maçó*. — Barcelona: Biblioteca Pública Arús, 2009. — 53 p. — (Papers de l' Arús; 3). — [Facsimil del capítol “La masonería en Barcelona” de les memòries de Conrad Roure “Recuerdos de mi larga vida”].
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi. — *Història de la literatura catalana*. — Barcelona : Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984-1986. — 3 vol. — (Biblioteca Abat Oliba; 35, 40, 51. Obres de Jordi Rubió i Balaguer, 1, 3, 5). — [El vol. III fa referència als precedents de La Renaixença].
- RUTA del modernisme* / [textos: Josep M. Huertas... et al.]. — Barcelona: Institut Municipal del Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida (IMPUiQV), Ajuntament de Barcelona, 2005. — 253 p.
- SAGNIER arquitecte, Barcelona 1858-1931: ruta / documentada per Santi Barjau; fotografies de Rafael Vargas ; amb textos de Lluís Permanyer... [et al.]* . — Barcelona: Institut Municipal del Paisatge Urbà i la Qualitat de Vida, Ajuntament de Barcelona, 2009. — 293 p.
- SARDÀ, Zeneida. — “Jordi Castellanos : docència en la literatura catalana”. — *Serra d'Or*. Barcelona, núm. 622 (oct. 2011), p. 10-14.
- Un SEGLE de vida catalana: 1814-1930 / [Director: Ferran Soldevila]*. — Barcelona: Alcides, 1961. — 2 vol. (1.598 p.).
- SERRA-BALDÓ, Alfons. — “Contribució a l' estudi de la composició verdagueriana”. — En: *Miscel·lània Verdaguer: homenatge al poeta nacional de Catalunya amb motiu del centenari del seu naixement: [antologia de poesia i prosa de Mn. Jacint Verdaguer]*. — Paris: E. Ragasol Editor, 1946. — P. 205-211. — [Esmenta els prerrafaelites].
- SUNYER, Magí. — *La marginació social com a element fonamental del modernisme literari català / Magí Suñe Molne*. — Barcelona: Universitat de Barcelona. Centre de Publicacions, Intercanvi Científic i Extensió Universitària, 1987. — 29 p. — (Resum de tesi doctoral).
- SUNYER, Magí. — “Mites i símbols en temps del primer Modernisme”. — En: *Mitologia, simbolisme i literatura / Magí Sunyer i Montserrat Corretger*. — Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2012. — P. 47-67

p. — (Biblioteca Milà i Fontanals; 59). — [Crítica independent, no fa cap referència a Mariàngela Cerdà].

El TEMPS del Modernisme: cicle de conferències fet a la Institució cultural del CIC de Terrassa, curs 1979/1980. — 2a ed. — Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998. — 288 p. — (Biblioteca Milà i Fontanals; 2).

TERMES, Josep. — *Les arrels populars del catalanisme.* — Barcelona: Empúries, 1999. — 253 p. — (Biblioteca universal Empúries; 122).

TERMES, Josep. — *Història del catalanisme fins el 1923.* — Barcelona: Pòrtic, 2000. — 802 p. — (Pòrtic monografies; 10).

TRENC BALLESTER, Eliseu. — “Els inicis de l'art idealista modernista (1890-1898)”. — En: *Actes del Col·loqui Internacional sobre el Modernisme.* — Barcelona: Abadia de Montserrat, 1988. — P. 145-163.— (Biblioteca Milà i Fontanals; 9).

TRENC BALLESTER, Eliseu. — “El Modernisme és un estil?”. — *Revista de Catalunya.* Barcelona, núm. 5 (feb. 1987), p. 126-134.

TRENC BALLESTER, Eliseu. — “París, infern o paradís dels modernistes”. — En: *Actes del dotzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes: Universitat de París IV-Sorbonne, 4-10 de setembre de 2002, vol. 2.* — Barcelona: Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003. — P. 7-21. —(Biblioteca Abat Oliba; 249).

TRENC BALLESTER, Eliseu. — “La teosofia a Catalunya i la seva influència sobre l'art modernista”. — *Els Marges.* Barcelona, núm. 15 (gen. 1979), p. 98-105.

TRENC BALLESTER, Eliseu. — “El Wagnerisme a les arts plàstiques catalanes (1880-1910)”. — En: *Miscel·lània Joan Gili.* — Barcelona: Abadia de Montserrat, 1988. — P. 559-584. — (Biblioteca Abat Oliba; 65).

TRUETA, Josep. — *L' Esperit de Catalunya.* — Barcelona: Edicions 62, 2003. — 242 p. — (Butxaca (Grup 62); 167/1).

TRUETA, Josep. — *The Spirit of Catalonia.* — Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1985. — 198 p.

- VALENTÍ i FIOL, Eduard. — *El primer Modernismo literario catalán y sus fundamentos ideológicos*; [ed. de Joaquim Molas]. — Esplugues de Llobregat: Ariel, 1973. — 357 p. — (Horas de España).
- VALLCORBA, Jaume. — *Noucentisme, mediterraneisme i classicisme: apunts per a la història d'una estètica*. — Barcelona: Quaderns Crema, 1994. — 86 p. — (Assaig Minor; 9)
- VÉLEZ, Pilar. — *El Llibre com a obra d'art a la Catalunya vuitcentista, 1850-1910*. — Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1989. — 348 p.
- VERDAGUER, *un genio poético: catálogo de la exposición conmemorativa del centenario de la muerte de Jacint Verdaguer (1902-2002)*. — Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 2003. — 461 p. — [Conté: Verdaguer y el prerrafaelitismo: algunas notas para un estudio / Jordi Castellanos, p. 153-162. Verdaguer entre modernistes y novecentistas / Margarida Casacuberta, p. 163-172. Un escritor a la defensiva / Narcís Garolera, p. 107-114].
- VICENS VIVES, Jaume. — *España contemporánea (1814-1953)*; edición al cuidado de Miquel Àngel Marín Gelabert; traducción del francés de José Ramón Monreal .— Barcelona: Acantilado, 2012. — 297 p. — (Acantilado; 247).
- VICENS VIVES, Jaume. — *Industrials i polítics del segle XIX / Jaume Vicens Vives, Montserrat Llorens; pròleg de Josep Fontana*. — Barcelona: Vicens Vives, 2010. — 445 p. — (Obra Escollida).
- VICENS VIVES, Jaume. — *Notícia de Catalunya: nosaltres els catalans; avantpròleg de Borja de Riquer*. — Barcelona: Vicens Vives, 2010. — 219 p.
- VICENS VIVES, Jaume. — *Noticia de Cataluña: la obra de referencia para entender la construcción de una identidad / Jaume Vicens Vives; prólogo de José Enrique Ruíz-Domènec; traducción de Agnès González Dalmau*. — 1a ed. ampl. — Barcelona: Destino, 2012. — 239 p.
- YATES, Alan. — “Entre el procés de Montjuïc i la Setmana Tràgica”. — En: *Entre dos mons: visions de la literatura catalana i europea a l' inici del segle XX: 1906-2006: un segle de modernitat literària*. — Barcelona: Institució de les Lletres Catalanes, 2008. — P. 103-118.

YATES, Alan. — *Una generació sense novel·la?: la novel·la catalana entre 1900 i 1925*. — Barcelona: Edicions 62, 1975. — 266 p. — (Llibres a l'abast ; 122).

VI

Literatura artúrica. Selecció

ALVAR, Carlos. — *Diccionario filológico de literatura medieval española: textos y transmisión* / Carlos Alvar, José Manuel Lucía Megías. — Madrid: Castalia, 2002. — XXX, 1.178 p. — (Nueva biblioteca de erudición y crítica; 21).

BOHIGAS i BALAGUER, Pere. — “La matière de Bretagne en Catalogne”. — *Bulletin Bibliographique de la Société Internationale Arthurienne*, 13 (1961), p. 81-98. — [Versió catalana en el seu *Aportació a l'estudi de la literatura catalana*. — Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1982. — P. 277-294. — (Biblioteca Abat Oliba; 23)].

BOHIGAS i BALAGUER, Pere. — “Orígenes de la novela caballeresca: cap. Orígenes de los libros de caballería”. — En: *Historia general de las Literaturas Hispánicas, vol. 1* ; publicado bajo la dirección de Guillermo Díaz-Plaja; con una introducción de Ramón Menéndez Pidal. — Barcelona: Vergara, 1960. — P. 521-530. — [Vol. 1: Desde los orígenes hasta 1400].

CAHIERS de l' Université Saint Jean de Jérusalem. — Paris: Berg International, 1975-1988. — 14 vol. — [Contingut: 1: Cahier [Texte imprimé] / Université Saint Jean de Jérusalem, Bonne, Berg, 1975. — 2: Jérusalem, la cité spirituelle, 1976. — 3: Foi prophétique et le sacré. 1977. — 4: Les pèlerins de l'Orient et les vagabunds de l'Occident. 1978. — 5: Les yeux de chair et les yeux de feu: la science et la gnose, 1979. — 6: Le combat pour l' âme du monde: urgence de la sophiologie, 1980. — 7: L'herméneutique permanente, ou, Le buisson ardent, 1981. — 8: Le desert et la quête, 1982. — 9: Apocalypse et sens de l' histoire, 1983. — 10: La chevalerie spirituelle, 1984. — 11: La contemplation comme action

nécessaire, 1985. — 12: Face de Dieu et théophanies, 1986. — 13: La matière spirituelle, 1987. — 14: Temps et hiérophistoire, 1988]. [Articles de Gilbert Durand, Henri Corbin, Jean-Jacques Wunenburger... [et al.]]. [Revista pionera i innovadora, amb números de contingut i esperit artúric].

CHRÉTIEN, de Troyes. — *Perceval le Gallois = Li Contes del graal*. — Edicions diverses.

CHRÉTIEN, de Troyes. — *El Caballero del león*; introducción de Isabel de Riquer. — Reimpr. — Madrid: Alianza, 2003. — 162 p. — (Biblioteca temàtica; 8708. Biblioteca artúrica).

CHRÉTIEN, de Troyes. — *El Conte del graal*; traducció i pròleg de Martí de Riquer. — Barcelona: Edicions dels Quaderns Crema, 1989. — 169 p. — Reimpr. 2000.

CHRÉTIEN, de Troyes. — *Li Contes del graal = El cuento del grial*; traducción, introducción y notas por Martín de Riquer. — Barcelona: El Acantilado, 2003. — 531 p. — (Acantilado; 70).

CHRÉTIEN, de Troyes. — *El Cuento del Grial de Chrétien de Troyes y sus continuaciones*; prólogo y traducción del Cuento del Grial por Martín de Riquer; traducción de las continuaciones e Índices por Isabel de Riquer. -- Madrid: Siruela, 1993. — 2ª ed. — 484 p . — (Selección de lecturas medievales; 31).

CHRÉTIEN, de Troyes. — *El Cuento del Grial y sus continuaciones*; introducción y traducción de Martín de Riquer; traducción de las continuaciones e índices por Isabel de Riquer; epílogo de Emma Jung y Marie-Louise von Franz. — Madrid: Siruela, 2000. — 561 p. — (Biblioteca medieval; 10).

CHRÉTIEN, de Troyes. — *Perceval le Gallois. — Li Contes del graal = El cuento del grial*; cronología, introducción, traducción inédita, bibliografía, notas, índice por Alain Verjat. — Barcelona: Bosch, 1995. — 644 p. — (Erasmus, textos bilingües. Textos románicos).

CIRLOT, Juan-Eduardo. — *La "Quête" de Bronwyn*. — Barcelona: Imp. Juvenil, 1971. — 46 p. — [Reeditat en: Cirlot, Juan Eduardo. — *Bronwyn*. — Madrid: Siruela, 2001. — P. 479-522. — (Libros del tiempo).

- CIRLOT, Victoria. — *Figuras del Destino: mitos y símbolos de la Europa medieval*. — Madrid: Siruela, 2005. — 302 p. — (El árbol del paraíso; 40).
- CIRLOT, Victoria. — *La novel·la artúrica: orígenes de la ficción en la cultura europea*. — 2a ed . — Barcelona : Montesinos, 1995. — 141 p. — (Biblioteca de divulgación temàtica; 45).
- CLYTIAR [en línia]: *Cultura, Literatura y Traducción Iber-Artúrica: grupo de investigación*. «Miembros, Juan Miguel Zarandona Fernández». <<http://www.clytiar.org/investigadores/1.php>>. [Consulta: 24 jul. 2012].
- CORBIN, Henry. — *En Islam iranien: aspects spirituels et philosophiques*. — Reimpr. — Paris: Gallimard, 1991.— 4 vol. — (Tel; 189-192). — [Vol. 2: Sohrawardî et les platoniciens de Perse].
- FRAPPIER, Jean . — *Chrétien de Troyes: l' homme et l' oeuvre* . — Paris: Hatier-Boivin, 1957. — 254 p. — (Connaissance des lettres; 50).
- El GRAAL y la búsqueda iniciática* / Victoria Cirlot... [et al.]. — Barcelona: Arbor Mundi: Gaia, 1985. — 156 p. — (Monografía de: Cielo y tierra). — [Estudis].
- JANÉS NADAL, Alfonsina. — *L'Obra de Richard Wagner a Barcelona; pròleg de Manuel Valls; pòrtic de Jaume Sobrequés i Callicó*. — Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana ... [et al.]; 1983. — 406 p. — (Publicacions de la Fundació Salvador Vives Casajuana; 82).
- LIDA DE MALKIEL, María Rosa. — *La literatura artúrica en España y Portugal* [en línia]. — Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2010. — Edició original en paper en: *Estudios de literatura española y comparada* (Buenos Aires: EUDEBA, 1969, p. 134-148). — <<http://www.cervantesvirtual.com/obra/la-literatura-arturica-en-espana-y-portugal-0/>>. [Consulta: 12 nov. 2012].
- LITERATURA europea dels orígens: introducció a la literatura romànica medieval* / Jordi Cerdà (coord.); Maria Reina Bastardas, Stefano M. Cingolani, Isabel de Riquer... [et al.]. — Barcelona: UOC, 2012. — 397 p. — (Humanitats; 198).
- MARKALE, Jean. — *Pequeño diccionario de mitología céltica*; [traducción de Jordi Quingles]. — Palma de Mallorca: José J. de Olañeta, 1993. — 146 p. — Reimpr.: 2000.

- MARKALE, Jean. — *La trama oculta del Grial: las revelaciones definitivas sobre el misterio más fascinante de la Edad Media.*— Girona: Susaeta, 1995. — 169 p. — (Tikal Ediciones / Unidad Editorial).
- MARTINES, Vicent. — *Els cavallers literaris: assaig sobre literatura cavalleresca catalana medieval.* — Madrid: Universidad Nacional de Educación a Distancia, 1995. — 199 p. — (Aula abierta; 86).
- PARSIFAL: la busca del Sant Grial = Parsifal: la búsqueda del Santo Grial, Palau de les Arts Reina Sofía, València, 25 octubre-7 novembre 2008 / [comissària: Lourdes Jiménez]. — València: Palau de les Arts Reina Sofía, 2008.— 35 p. — [Catàleg de l'exposició, Generalitat Valenciana, Biblioteca de Catalunya, Diputació de Barcelona, Ayuntamiento de Santander].
- PERLESVAUS, o, *EL Alto Libro del Graal* / edición a cargo de Victoria Cirlot . — 2a ed. — Madrid: Siruela, 1987. — XVI, 398 p. — (Selección de lecturas medievales; 19).
- REPÁRAZ, Ángel. — *Las sorpresas de la reactualización* [en línia]: *la épica medieval en la literatura actual de Alemania, Austria y Suiza.* — Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, 2007. — Edició original en paper en: *Anuario de la Sociedad Española de Literatura General y Comparada*, vol. 12 (2006), p. 65-72. — <http://www.cervantesvirtual.com/obra/las-sorpresas-de-la-reactualizacion-la-pica-medieval-en-la-literatura-actual-de-alemania-austria-y-suiza-0/>. [Consulta: 12 nov. 2012].
- RIQUER, Martí de. — *L'arnès del cavaller: armes i armadures catalanes medievals.* — [Barcelona]: La Magrana, 2011. — 525 p. — (Orígens; 173).
- RIQUER, Martí de. — *La leyenda del graal y temas épicos medievales.* — Madrid: Prensa Española, 1968. — 254 p. — (El Soto; 6).
- SANSONETTI, Paul-Georges. — “L' Hermès du Graal”. — En: *Actes del Col·loqui Internacional sobre els Valors Heurístics de la Figura Mítica d' Hermes:* Universitat de Barcelona, Facultat de Filologia, Departament de Filologia Francesa i Provençal, Barcelona, 21-22 de març 1985 / Grup de Recerca sobre l' Imaginari i Mitocrítica. — Barcelona: Universitat de Barcelona, Departament de Filologia Francesa i Provençal, 1986. — P. 181-195. — (Mythos).

- TORRES ASENSIO, Gloria. — *Los orígenes de la literatura artúrica*. — Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona, 2003. — 330 p. — (UB; 66).
- ZARANDONA, Juan Miguel. — *Los “Ecos de las montañas” de José Zorrilla y sus fuentes de inspiración: de Tennyson a Doré*. — Valladolid: Universidad de Valladolid, Secretariado de Publicaciones e Intercambio Editorial, 2004. — 232 p. — (Literatura ; 63).
- ZARANDONA, Juan Miguel. — “El impacto de la literatura artúrica en la construcción de identidades culturales y nacionales periféricas en la España contemporánea: Cataluña, Galicia y el País Vasco”. — En: *Lingüística y Literatura*. Medellín: Departamento de Lingüística y Literatura, Universidad de Antioquia, año 28, nº 51. (enero-junio. 2007), p. 217-230.
- ZARANDONA, Juan Miguel. — “La literatura artúrica española, ibérica e iberoamericana contemporánea: neo-medievalismo cultural, literatura comparada y traducción literaria, en Darío Villanueva (Presidente)”. — *1616. Mil Seiscientos Dieciséis: Anuario 2006: El mundo medieval en la literatura contemporánea*. Madrid: Sociedad Española de Literatura General y Comparada (SELGYC; Universidad Complutense), vol. XII, (2006) p. 107-118.
- ZARANDONA, Juan Miguel. — *La literatura artúrica contemporánea española: desde Tennyson hasta nuestros días*. — Saarbrücken, Alemania: Editorial Académica Española, 2011-2012. — LAP LAMBERT Academic Publishing). — 2 vol.
- ZARANDONA, Juan Miguel. — “Modern Spanish Arthurian Literature”. — En: *Arthurian Legend in Literature, Popular Culture, and the Performing Arts, 1999-2004*. Arthurian Literature XXII. General editors: Keith Busby and Roger Dalrymple. Chapter editors: Norris Lacy and Raymond Thompson. — Rochester, New York: Boydell and Brewer Publishers, 2005. — P. 162-164.
- ZARANDONA, Juan Miguel. — “La ópera *Artús* (1897) de Sebastià Trullol i Plana (1852-1946) y Amadeu Vives (1871-1932): la recuperación de un libreto perdido”. — En: *Miscel·lània in memoriam Alfons Serra-Baldó (1909-1993) en el centenari del seu naixement / Lluna Llecha Llop, Lídia Anoll* (eds.). — Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2011. — P. 255-279. — (Textos i estudis de cultura catalana; 169).

ZARANDONA, Juan Miguel. — *La recepción de Alfred Lord Tennyson en España: traductores y traduccions artúricas.* — Valladolid: Universidad de Valladolid. Secretariado de Publicaciones e Intercambio Editorial, 2007. — 254 p. — (Literatura; 68).

VII

Literatura. Metodologia. Selecció

En aquest apartat, molt personal, s'inclouen els treballs principals que fan referència a l'estudi antropològic de l'Imaginari, simbologia i hermenèutica, especialment entorn dels mètodes pluridisciplinaris i les propostes fetes pel professor Gilbert Durand de la Université de Grenoble III, així com els seus equips de recerca i investigadors universitaris afins.

L'esperit creatiu d' Alexandre de Riquer va ser valorat en el seu temps. Al llarg de tot el segle XX i fins avui, han sorgit nous corrents literaris i artístics que investigant en equips interdisciplinaris han consolidat la importància de l' imaginari riqueri , aix  com per una altra part, la recerca antropol gica de l'Imaginari, la mitocr tica, la simbologia, l' hermen utica i la teoria literària fantàstica. Voldríem amb aquesta selecció bibliogr fica donar a conèixer nous camins profunds de recerca humanística, de la mateixa manera que un dia ho va fer amb les seves creacions, el modernista simbolista Alexandre de Riquer.

VII.I

Adreces i webs [en línia]

A més de remetre a les diferents universitats, per a l' estudi de l' Imaginari, antropologia, simbologia, hermen utica, mitologia, teoria literària, humanitats,

hem seleccionat algunes adreces, fàcils de trobar a Internet. [Consulta: 11 novembre 2012].

ANTHROPOS [en línia]. — Barcelona: Anthropos, 2011. — Publica col·leccions dirigides per Andrés Ortíz-Osés (Universidad de Deusto). — <<http://www.anthropos-editorial.com/>>.

ARS GRAVIS.—Arte y simbolismo. — Facultat de Belles Arts. Universitat de Barcelona, dir. Ramon Arola. — <<http://www.arsgravis.com/mapaweb.html>>.

BIBLIOTECA de CATALUNYA. Barcelona. — Rep regularment el Dipòsit Legal de Catalunya. Disposa de la “Biblioteca Mitològica Frederic Travé”. Forma part del CCUC (“Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya”. Barcelona). <<http://www.bnc.cat/>>. — <<http://ccuc.cbuc.cat/>>.

CENTRE d’ Estudis de Tradicions religioses. Barcelona. — Organitzen cursos i publicacions d’Humanitats. <http://www.cetr.net/es/nuestros_libros/?id_author=3>.

CENTRO Enrique Eskenazi. Barcelona. — Simbologia. Organitzen cursos i al seu web ofereixen uns dossiers bàsics. <http://eskenazi.topcities.com/biblio_sim.htm>.

FRAGMENTA EDITORIAL. Barcelona. — Publica l’Opera Omnia de Raimon Panikkar. — <<http://www.fragmenta.cat/ca/quisom/presentacio>>.

INSTITUT d’ HUMANITATS de BARCELONA.— Ajuntament de Barcelona. Diputació de Barcelona. — El membre responsable principal és el professor Jordi Llovet. — Organitzen cursos i publicacions d’humanitats. — <<http://www.cccb.org/instituthumanitats/>>.

UNIVERSITAT DE BARCELONA. — Alain Verjat, Universitat de Barcelona. — Director del GRIM (Grup de Recerca de l’Imaginari i Mitocrítica). — Corresponsal del Centre de Recherche sur l’Imaginaire de l’Université de Grenoble III, des de 1978. — <<http://w3.u-grenoble3.fr/cr/spip/>>.

UNIVERSITAT POMPEU FABRA. Institut Universitari de Cultura. Barcelona. — Disposa de la Bibliotheca Mystica et Philosophica Alois M. Haas. — En són membres Victoria Cirlot i Amador Vega. — <<http://www.upf.edu/iuc/>>.

VII.II

Estudis, obres

CAMPS, Susanna. — “La mitocrítica, alternativa humanística”. — Serra d’Or. Barcelona, núm. 339 (gener 1988), p. 58-61. — [Entrevista a Alain Verjat Massmann].

CIRLOT, Juan-Eduardo. — *Diccionario de símbolos*. — Reimpr. — Madrid: Siruela, 2004. — 520 p.

CLAVES de hermenèutica: para la filosofía, la cultura y la sociedad / dirigido por A. Ortíz-Osés y P. Lanceros; Sócrates-Platón ... [et al.]. — Bilbao: Universidad de Deusto, 2005. — 591 p. — (Filosofía; 35).

DICCIONARIO de los símbolos / bajo la dirección de Jean Chevalier, con la colaboración de Alain Gheerbrant. — 7a ed. — Barcelona: Herder, 2003. — 1107 p.

DICCIONARIO interdisciplinar de hermenéutica / dirigido por Andrés Ortiz Osés, Patxi Lanceros, H.G.Gadamer...[et al.]. — 4ª ed. rev. y ampl. — Bilbao: Universidad de Deusto, 2004. — 630 p.

DURAND, Gilbert. — “La belleza como presencia paraclética: ensayo sobre los resurgimientos de una cuenca semàntica”. — En: *La crisis espiritual en Occidente: las conferencias de Eranos / Gilbert Durand* ; edición y traducción del francés de Alain Verjat. — Madrid: Siruela, 2011. — P. 319-347. — (El árbol del paraíso; 72).

DURAND, Gilbert. — “La creación literaria: los fundamentos de la creación”. — En: *El Retorno de Hermes: hermenéutica y ciencias humanas* / Alain Verjat (ed.). — Barcelona: Anthropos, 1989. — P. 20-48. —(Autores, textos y temas. Hermeneusis; 4).

DURAND, Gilbert. — *Lo imaginario*; Prólogo de Jean-Jacques Wunenburger; traducción y Epílogo de Carme València; “Imaginario: estudios

- generales”, de Montserrat Prat. — Barcelona: Ediciones del Bronce, 2000. — 165 p. — (Textos del Bronce; 22).
- DURAND, GILBERT. — *Mitos y sociedades: introducción a la mitología*; traducción Sylvie Nante. — Buenos Aires: Biblos, 2003. — 192 p. — (Daimon).
- DURAND, Gilbert. — “Les mythes du décadentisme”[en línia]. Publicat prèviament en paper a: *Décadence et Apocalypse*. — Dijon: Université de Bourgogne, 1986.— P. 11-22. — (Séminaires de l’ année 1985-1986). — [Disponible també en línia a: <http://centre-bachelard.u-bourgogne.fr/Z-durand.pdf>]. [Consulta: 30 octubre 2012].
- ESPINÓS FELIPE, Joaquim. — *La poètica de l’ Imaginari*. — Alacant: Servei de Publicacions, Universitat d’Alacant, 1999. — 74 p. — [Manual que recull la trajectòria durandiana].
- MAFFESOLI, Michel. — *De la orgía: una aproximación sociológica*; [traducció de Manuel Mandianes]. — Barcelona: Ariel, 1996. — 198 p. — (Ariel).
- MAFFESOLI, Michel. — *La part del diable*; traducció: Carme Valencia; [Bibliografia: Montserrat Prat]. — [Vallbona de les Monges]: March, 2005. — 166 p. — (Biblioteca BRI).
- PARAÍSO, Isabel. — *Literatura y psicología*. — Madrid: Síntesis, 1995. — 238 p. — (Teoría de la literatura y literatura comparada; 12). — [Manual seguint l’ escola durandiana].
- PARRA, Jaime D. — *El Poeta y sus símbolos: variaciones sobre Juan Eduardo Cirlot*. — Barcelona: Ediciones del Bronce, 2001. — 221 p. — (Textos del Bronce , 28). — [Obra de teoria literària aplicada a Cirlot i interessant també pel contingut artúric].
- PARRA, Jaime D., coord. — *La simbología: grandes figuras de la ciencia de los símbolos*. — Barcelona: Montesinos, 2001. — 239 p. — (Biblioteca de divulgación temàtica; 71). — [Articles sobre els grans símbòlegs contemporanis].
- [PRAT SERRA, M.]. — “Exposició sobre l’Imaginari recerques culturals, amb una selecció de materials bibliogràfics / realitzada pel B.R.I. (Barcelona, Recerques de l’ Imaginari). — Del 28 de febrer al 22 d’ abril de 2004. — Any del Fòrum Universal de les Cultures de Barcelona “ [en línia]. — Full

del dijous. Universitat de Barcelona, Facultat de Biblioteconomia. 26-02-04. — www.ub.edu/biblio/docs/full/fd04-02-26.pdf. — [consulta 8-10-2012] — [Aquesta exposició es va tornar a presentar i se'n va publicar el catàleg de la bibliografia exposada, sota el nom de: *Del Caos al microcosmos : exposició de materials bibliogràfics amb motiu del Fòrum de les Cultures de Barcelona / Montserrat Prat Serra*. — Biblioteca de Catalunya, del 13 de juliol al 8 de setembre de 2004. — 26 p. — [El leit motiv era potenciar la “Biblioteca mitològica de Frederic Travé-BC” i l’obra de Gilbert Durand – Universitat de Grenoble, Marius Schneider i Juan-Eduardo Cirlot, professors i investigadors que utilitzen i van utilitzar els mateixos materials bibliogràfics i literaris, mites, imatges i símbols que són la infraestructura per a la recerca de la cultura europea i de l’Imaginari universal].

SERRA-BALDÓ, Alfons. — *Resum de poètica catalana: mètrica i versificació*. — Nova edició, facsímil. — Barcelona: Barcino, 1978. — 124 p. — (Col·lecció Popular Barcino; 75). — Ed. Orig.: Barcelona: Barcino, 1932.

VERJAT, Alain, ed. — *El retorno de Hermes: hermenéutica y ciencias humanas*. — Barcelona: Anthropos, 1989. — 301 p. — (Autores, textos y temas. Hemeneusis; 4).

THOMAS, Joël., dir. — *Introduction aux méthodologies de l’imaginaire*. — Paris: Ellipses, 1998. — 319 p. — [Manual seguint l’ escola durandiana].

VIERNE, Simone. — *Rite, roman, initiation*. — Nouv. éd. — Grenoble: Presses Universitaires de Grenoble, 2000. — 191 p.

XIBERRAS, Martine. — *Pratique de l’ Imaginaire: lecture de Gilbert Durand*. — Les Presses de l’Université Laval, 2002. — 178 p. — [Manual seguint l’ escola durandiana].

WUNENBURGER, Jean-Jacques. — *La vida de las imágenes; traducción, palabras liminares y notas: Hugo Francisco Bauzá*. — Buenos Aires: Jorge Baudino Editores : UNSAM, 2005. — 319 p. — (Humanitas).

10.-- Juan Miguel ZARANDONA

Cronología sobre Alexandre de Riquer

- 1865 El poeta nace en Calaf, provincia de Barcelona el 3 de mayo.
- 1869 Estudia con los jesuitas en la ciudad de Manresa.
- 1869 Estudia en la ciudad francesa de Béziers.
- 1872 Participa en la tercera guerra carlista.
- 1873 Continúa sus estudios en la ciudad francesa de Toulouse.
- 1874 Se instala en Barcelona para seguir su carrera artística.
- 1876 Comienza a trabajar como ilustrador y dibujante. Entabla amistad con los artistas y escritores de la ciudad.
- 1879 Viaje de estudios por Italia, Francia y Gran Bretaña.
- 1881 Nuevo viaje a Italia.
- 1885 Matrimonio con Dolors Palau.
- 1886 Expone en la sala Parés de Barcelona.
- 1887 Realiza trabajos para la Exposición Universal de Barcelona de 1888.
- 1889 Visita la Exposición Universal de París.
- 1890 Primera exposición individual en la sala Parés. Se muda a la Rambla de Catalunya, n.º 127, ent.
- 1892 Funda un taller de ebanistería y decoración de edificios.
- 1893 Miembro fundador del Cercle Artístic de Sant Lluc, y participa en las exposiciones colectivas del mismo.

- 1894 Viaja a Londres. Contactos con el prerrafaelitismo. Se muda a su casa-taller de la calle barcelonesa de la Frenería.
- 1896 Gana el primer premio del concurso de carteles de la III Exposición de Bellas Artes y de Industrias Artísticas de Barcelona.
- 1897 Publica su primer libro, *Quan jo era noy*. Participa en la decoración del presbiterio de Montserrat. Miembro fundador de la revista *Luz*.
- 1899 Muerte de su esposa. *Crisantemes*.
- 1900 Miembro fundador de la revista *Joventut*.
- 1901 Participa en la decoración del vestíbulo del Cercle del Liceu.
- 1902 *Anyorances*.
- 1905 Nueva exposición individual en la sala Parés.
- 1906 Participa en la Exposición Nacional de Bellas Artes de Madrid. Viaja a París e Inglaterra como comisario de la sección inglesa de la Exposición Internacional de Bellas Artes de Barcelona para preparar la participación de artistas británicos. *Aplech de Sonets. Les Cullites. Un poema d'Amor*.
- 1907 Participa en la V Exposición Internacional de Bellas Artes de Barcelona.
- 1910 Publica un estudio sobre el artista inglés Robert A. Bell.
Poema del Bosch.
- 1911 Viaja por España y Francia.
- 1913 Nuevos viajes por España en busca de inspiración artística.
- 1915 Grandes exposiciones individuales.
- 1917 Se traslada a Mallorca. Pinta con entusiasmo los paisajes de la isla.

1918 Exposiciones en Mallorca y Barcelona.

1920 Última exposición en la sala Parés. Fallece el 13 de
noviembre.
